R G B WH GR BL Grey Scale #13 C M Y K
DANES-PICTA.COM
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. generała broni K. Świerczewskiego

ZAKŁAD DYDAKTYKI WOJSKOWEJ
I PRACY PARTYJNO-POLITYCZNEJ W DZIAŁANIACH BOJOWYCH

Wpłynęło do zastrzeżenie
14.1.65 r. 1 zakres
Wm Kleczewski 1 egzemplarz

TAJNE
Egz. Nr 1

MATERIAŁY NA SESJĘ NAUKOWĄ INSPEKTORATU SZKOLENIA MON I AKADEMII SZTABU GENERALNEGO IM. GEN. BRONI KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

Część II

023407

Biblioteka Szkolenia ... Nr ewid. 5372 ... ASG im. gen. br. Świer...

ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOLENIOWEJ
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Świerczewskiego
Nr X 23407

X23407

REMBERTÓW LISTOPAD 1964

Colour Chart #13
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
Inches Centimetres
DANES-PICTA.COM

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. generała broni K. Świerczewskiego

ZAKŁAD DYDAKTYKI WOJSKOWEJ
I PRACY PARTYJNO-POLITYCZNEJ W DZIAŁANIACH BOJOWYCH

Egz. Nr 1

MATERIAŁY NA SESJĘ NAUKOWĄ INSPEKTORATU SZKOLENIA MON I AKADEMII SZTABU GENERALNEGO IM. GEN. BRONI KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

Część II

023407

Biblioteka Szkolenia ... AON im. gen. br. ...
Nr ewid. 5372

ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOLENIOWEJ
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Świerczewskiego
Nr X 3407

X23407

REMBERTÓW LISTOPAD 1964

ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOLENIOWEJ
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Świerczewskiego
Nr 23407

Biblioteka Szkoleniowa Dz. III
Nr ewid. 5372
ASG im. gen. br. K. Świer.

Nr. 03478/wd

TAJNE
Egz. nr... 1

II. REZULTATY BADAŃ ĆWICZEŃ Z WOJSKAMI

A. ~~REZULTATY METODOLOGICZNE~~ WYNIKI W ZAKRESIE METOD BADAŃ

1. METODOLOGICZNE ZAŁOŻENIA ~~ORGANIZACJA I TOK BADAŃ~~

a/ Cele badawcze, hipoteza robocza.

Całość przedsięwzięć badawczych zostały zrealizowane w oparciu o dwa dokumenty:

- koncepcyjne założenia badań pułkowych ćwiczeń taktycznych przewidzianych na maj, czerwiec 1964 r.;
- ramowy plan badań pułkowych ćwiczeń taktycznych z wojskami ~~przeprowadzonych przez~~ Inspektoratu Szkolenia MON i ASG /załącz. 1/. Plan powyższy został zatwierdzony przez Szefa Inspektoratu.

Zgodnie z wymienionymi dokumentami ustalono następujące ogólne cele badawcze. /Cele szczegółowe oraz ogólne i szczegółowe zagadnienia badawcze - patrz załącz. 1/.

Po ustaleniu tematu badań, dalsze prace przygotowawcze dokonano według zasad ~~i kolejności~~ przedstawionych w I części opracowania.[1] Całość przedsięwzięć badawczych zrealizowano w oparciu o dwa dokumenty:
- "Ramowy plan badań pułkowych ćwiczeń taktycznych z ostrzałem" (załącznik nr 1)[2], który został zaakceptowany przez szefa Inspektoratu MON;
- „Koncepcja zatrzymania badań pułkowych ćwiczeń taktycznych"[3].

← Zgodnie z pierwszym dokumentem przeszkolono zbadanie trzech ćwiczeń na stanowisku pułkowo-zmechanizowanych (w tym jedno jednostronne, dwa dwustronne) w różnych okręgach wojskowych. W miarę jednak przygotowania tematów i terminów ćwiczeń, dwa z nich okazały się nieaktualne. Wobec tego organizatorzy badań nie mieli możliwości wyboru, zmuszeni byli objąć badaniami tylko te ćwiczenia, które aktualnie dobiły do skutku. W rezultacie obserwacje przeprowadzono w Pomorskim Okręgu Wojskowym w ramach następujących przedsięwzięć szkoleniowych:

---

1. Patrz - część I opracowania, s. .....
2. Załącznik zawiera wyciąg z ramowego planu badań. Oryginał planu patrz - „Dokumentacja badań ćwiczenia „A" ~~(27)~~, załącznik 1. (27).
3. Koncepcja zatrzymania badań: „Dokumentacja badań ćwiczenia „t", załącznik 1. (27).

~~ćwiczenia „t" s. 3-4 załącznik 1~~ „ ——— " w zadaniu

1. Dwustronnych ćwiczeń z wojskami 9 i 41 pz 12 DZ /15-20 maja 1964 r. na OC Marianowo/.
2. Jednostronne ćwiczenie z wojskami 39 pz 8 DZ /26-28 lipca 1964 r. na OC Marianowo/.
3. Dwustronne ćwiczenie dywizyjne 12 DZ i 16 DPanc POW "Pomorska Jesień" /10-16.9.1964 r., w tym ćwiczenie 14 i 15.9. w rejonie między rzeką Gwdą i Odrą/.

Wbrew licznym zamianom obserwacji poddano nie tylko ćwiczenia pułkowe, ale również dywizyjne. Skomplikowało to późniejsze opracowanie i uogólnienie zebranych faktów i materiałów.

Mimo różnorodności badanych problemów szkoleniowych, ustalone wcześniej metodologiczne założenia (cele, zagadnienia, hipoteza robocza, metody badania) uległy w toku realizacji planu tylko nieznacznym modyfikacjom. Zaprzeczyło zmianom następstwo w sformułowaniu ogólnych celów badawczych. Poniżej [1] jedno bądź dwa następujące (załącznik nr 1).

1. Określić możliwości organizacji i prowadzenia pułkowych ćwiczeń z wojskami z punktu widzenia zapewnienia maksymalnego zbliżenia sytuacji szkoleniowej do rzeczywistości przyszłego pola walki. W ramach tego zagadnienia przewidywano zbadanie w jakim stopniu na realność ćwiczenia wpływają: cele i treść ćwiczenia, struktura organizacyjna i metody pracy kierownictwa i aparatu rozjemczego oraz pozoracja.
2. Stwierdzić wpływ treści ćwiczenia, przyjętej struktury i metod pracy kierownictwa i rozjemców oraz systemu pozoracji na wynik ćwiczenia, a w szczególności na: wyrabianie odpowiednich cech charakteru (i woli) /samodzielności myślenia i działania, aktywności, dokładności itp/; sposób wykorzystania czasu przez dowódców i oficerów sztabu oraz stopień dokładności i terminowości ich pracy.
3. Ustalić możliwie najodpowiedniejszy system naukowych badań procesu szkolenia w ćwiczeniach taktycznych z wojskami na szczeblu pułku.

1. Oprócz celów ogólnych (wybrano 3 plany) rozdziały poświęcone sprecyzowaniu ogólnych i szczegółowych zagadnień badawczych (załącznik 1 (wybrano 4) tekstu

W toku badań wprowadzono pewne korekty do planowanego programu pracy, ograniczając nieco jego zakres. Okazało się mianowicie konieczne zmniejszenie ilości ogólnych i szczegółowych zagadnień badawczych /patrz. zał. 1/. Z uwagi na ograniczony skład grup badawczych zrezygnowano z zamiaru badania takich zagadnień, jak: ~~stopień~~ problem wykorzystania czasu przez dowódców i oficerów sztabu; stopień dokładności i terminowości ich pracy itp.

Jednocześnie z gr. zaplanowanych do badań zagadnień zaczęły się wyłaniać problemy nowe. Już po pierwszym ćwiczeniu zaliczono do nich:

a/ organizację, formy i metody pracy aparatu kierowniczo-rozjemczego /w tym celowość tworzenia w ćwiczeniach dwustronnych ~~instytucji~~ zespołów rozjemców zarówno oddziałowych jak też terenowych/ oraz działania grup pozoracji i ~~stosowanie środków pozoracji~~ metody ich pracy;

b/ możliwości, formy i metody prowadzenia ćwiczeń jedno~~stronnych~~ i dwustronnych według decyzji ćwiczących.

Na tych ~~tablicach~~ między innymi zdecydowano skoncentrować uwagę w dalszych badaniach.

Na podstawie analizy zadań związanych z planowaniem celów oraz posiadanego rozeznania w zakresie badanej problematyki ustalono następującą hipotezę roboczą[1]:

" 1. Posiadane doświadczenie w dziedzinie organizacji i prowadzenia ćwiczeń z wojskami upoważniają do wyrażenia przypuszczania, że istnieją znaczne możliwości podniesienia ich efektywności i skutecz-

---

1. Koncepcyjne założenie badań s. 3-4 /Dokumentacja z badań ~~dwustronnego~~ ćwiczenia "P", ~~DZ~~ załącznik 1, s. 2,3/.

ności. Rezultaty szkoleniowe ćwiczeń, stopień nabycia przez oficerów, sztaby i wojska pożądanych umiejętności i nawyków ~~jest~~ są częstokroć niewspółmiernie małe w stosunku do włożonego wysiłku i kosztów organizacji. Niejednokrotnie w zbyt małym stopniu zwiększają one sprawność działań ćwiczących jednostek i sztabów oraz w niedostatecznym zakresie sprzyjają kształtowaniu takich cech i umiejętności, jak: samodzielność, aktywność, inicjatywa, zdecydowanie, dokładność i szybkość ~~pobierania~~ podejmowania decyzji oraz wykonywania czynności.

2. Jedną z zasadniczych przyczyn takiego stanu rzeczy ~~w szeregu doświadczeniach, to~~ jest niedostateczne przestrzeganie postulatów zasady realizmu w szkoleniu. Niejednokrotnie zarówno treść ćwiczenia, jak też praca kierownictwa i aparatu rozjemczego oraz działania ćwiczących jednostek i sztabów nie odzwierciedlają całej złożoności przyszłego pola walki. W związku z tym w ćwiczeniach bardzo często dominuje umowność, fikcyjność i łatwizna, a także działania na efekt.

3. Zakłada się, że zwiększenie efektywności i skuteczności ćwiczeń można uzyskać między innymi poprzez:

a/ ~~opracowywanie ćwiczeń na wyższym poziomie, wyrażających w całej pełni~~ podniesienie poziomu opracowania ćwiczeń i pełne odzwierciedlenie w nich charakteru współczesnych działań bojowych;

b/ stosowanie przez kierownictwo i rozjemców skuteczniejszych metod i form pracy /w tym pozoracji/, zapewniających prowadzenie ćwiczeń w sposób ciągły, dynamiczny i realistyczny;

c/ opanowanie przez dowódców i sztaby ćwiczących jednostek bardziej sprężystych metod organizacji działań, umożliwiających intensywniejszą i wydajniejszą ~~tok~~ pracę osób funkcyjnych oraz maksymalne wykorzystanie czasu z jednoczesnym zwiększeniem stopnia dokładności oraz terminowości w pracy sztabu i działaniach wojsk."

B. ~~W badaniach metodologicznych w zakresie metod badawczych ćwiczeń~~ Hipoteza robocza taktycznych[2].

1. Badanie ćwiczeń taktycznych powinny być:

a/ kompleksowe to jest:

- ujmować całość problematyki danego ćwiczenia ze skupieniem wysiłku na zagadnieniach aktualnie głównych;
- zawierać szeroki wachlarz metod badawczych, umożliwiających wciągnięcie do działalności naukowej uczestników ćwiczeń;

b/ zespołowe tj. prowadzone przez grupy badawcze pracujące według jednolitych zasad.

---

2. Powyższa hipoteza została ustalona w trybie roboczym bez pisemnego sformułowania.

Sformułowano również hipotezę roboczą[1] o zakresie metod badania zmian dokonujących z wypadku. Założono mianowicie, że tego rodzaju działalność, w tak skomplikowanych powiązaniach społecznych, może dać wymierne (naukowo wprowadzone) rezultaty, o ile będzie prowadzona w sposób:

a) kompleksowy, to jest:
- ujmował pewną całość ~~danego~~ problematyki badanych zmian ze stopniowym pogłębianiem zagadnień głównych i koncentrowaniem na nich wysiłków badawczych;
- zawierał szeroki wachlarz metod i technik badawczych, umożliwiających kwalifikowane weryfikowanie i porównywanie uzyskanych wyników;

b) masowy to znaczy dotyczyć jak największej ilości ~~jednostek~~ osób jednorodnych pod względem społecznych ~~(ten postulat z powyższych obiektywnych nie został po części zrealizowany)~~;

c) zespołowy czyli zakłada, że realizowane przez grupy badawcze pracujące według zainteresowanych ~~jednolitych~~ metod przy współudziale jednolitych aparatu koncepcyjno-pojęciowego i narzędzi).

---

1. Patrz ~~—~~ s. 5 przepisać

Przedstawiona hipoteza w zasadzie sytuacyjna potwierdziła się. Nie została w pełni potwierdzona pkt 3c dotyczący metod pracy dowódców i słabości ~~oraz~~ wykorzystania przez nich czasu (z analogicznych powodów co podobny ok badawczy) a także nie udało się przeprowadzić masowych badań jednostkowych ~~[illegible]~~ ciężkich taktycznych.

b. Organizacja badań (grupy, metody i techniki badawcze)

Zgodnie z planem badań zamierzano zorganizować zespół badawczy w orientacyjnym składzie 13-19 oficerów. Usiłowania stworzenia tak dużych grup było spowodowane chęcią zorganizowania obserwacji na każdym szczeblu dowodzenia (przy kierowniczki, dowódcach i sztabach ciężkich ~~[illegible]~~ pułków, niektórych natarć stref, dowódcach batalionów i kompanii oraz przy rozpoznaczach terenowych i grupach pozorujących). Jednak pierwszy projekt nie został zrealizowany. Mimo starań nie udało się skompletować odpowiednich pod względem liczebnym grup badawczych. Ze względu na trudności kadrowe skład zespołów jak też ich organizacyjna struktura ulegała ciągłym zmianom, a w poszczególnych ćwiczeniach przedstawiała się następująco.

1. W dywizyjnym ćwiczeniu pułkowym 12 DZ
   - przy kierowniczce ćwiczenia - 1 kierownik grupy
   - 1 pomocnik do badań ankiet.

- przy d-cach ~~9 i 41 pz~~ pułków 2 (obserwatorów)
- przy szefach sztabów ~~9 i 41 pz~~ jednie pułków 2 -"-
- przy dwóch d-cach batalionów ~~9 i 41 pz~~ 2 -"-
- przy dcach kompanii ~~41 pz~~ 1 ~~obserwatorów~~
- przy kwatermistrzu ~~41 pz~~ 1 ~~obserwator~~

Razem: 10 oficerów

ponadto personel pomocniczy

fotograf, kreślarz, kancelista 3 osoby

Ogółem: 13 osób, w tym 1 oficer z Inspektoratu Szk. pozostali ASG

2. W jednostronnym ćwiczeniu pułkowym 8 DZ:

- przy kierownictwie ćwiczenia 1
- przy dcy pz i grupach pozoracji 1
- przy dcy pz i grupach pozoracji 1

Razem: 3 oficerów z ASG

3. W ćwiczeniu "Pomorska Jesień"

- przy sztabie kierownictwa ćwiczenia 1
- przy d-cach i sztabach ~~12 DZ~~ dywizji ~~i 16 DPanc~~ 2
- przy d-cy ~~pz 12 DZ~~ jednego z pułków 1
- przy grupach rozjemców terenowych 1
- ponadto zespół obsługi kamery film. 2

R-azem: 7 oficerów z ASG

← Ogółem w badaniach brało udział 13 oficerów i 3 szeregowych, z tej ilości trzy osoby uczestniczyły we wszystkich, a jedna w dwóch przedsięwzięciach.

W sensie organizacyjnym zespół badawczy nie miał więc charakteru stałego. Każdorazowo był on kompletowany faktycznie od nowa, gdyż w skład jego oprócz trzech pracowników Zakładu Dydaktyki /stale biorących udział w badaniach/ ~~stale~~ wchodzili coraz to inni oficerowie. Niewątpliwie rzutowało to na metodologiczną stronę badań. Nie można bowiem było zapewnić jednolitości w zakresie stosowanych metod i sposobów prowadzenia badań oraz w zrozumieniu celów badawczych. Ponadto ilościowe różnice w składzie grup ~~rzutowały~~ wpływały na zakres wykonanych prac. ~~Najbardziej gruntowne badania przeprowadzono w ćwiczeniach 12 DZ. W pozostałych natomiast ćwiczeniach z konieczności ograniczono zakres badanych problemów koncentrując uwagę raczej na pracy rozjemców /oddziałowych, terenowych/ i grupach pozoracji, a nie na ćwiczących wojskach.~~

~~W celu ułatwienia zespołom działalności badawczej zostały one wy-~~

Przyjęte metody umożliwiły dokładne zbadanie treści i formy wojny. Studiowanie dokumentacji archiwalnej (wykazów organizacyjnych, map operacyjnych, zarządzeń dla stron, sprawozdań i innych materiałów) dokonano z punktu widzenia stopnia odzwierciedlenia w treści i organizacji zajęć współczesnej walki. Dążono do użycia w dokumentacji nowych, oryginalnych metod i chwytów zastosowanych przez organizatorów działań. W toku tej części analizowano strukturę operacji kierowniczo-rozpoznawczej, przyjęty system powiązań oraz przestrzegane zasady prowadzenia działań. Szczegółowe zapoznanie się z dokumentacją zapewniło zrozumienie warunków użycia jej różnych i różnych stron.

Problem doboru metod prowadzenia badań nastręcza natomiast niektóre trudności. Zdecydowano mianowicie ograniczyć się do takich następujących:
- badania dokumentacji archiwalnej;
- obserwacji naukowej;
- badania opinii literatury, rozpowszechnionych i ogłoszonych.

dodatni na kształtowanie u żołnierzy samodzielności myślenia i działania, inicjatywy, aktywności i tym podobnych cech charakteru oraz umysłu.

W trakcie badań sprecyzowano również, i to też dzięki sugestiom i propozycjom samych ćwiczących, jakie zasadnicze trudności obiektywne i subiektywne wpływają ujemnie na wyniki ćwiczeń oraz jakie udoskonalenia można wprowadzić do tego rodzaju przedsięwzięć szkoleniowych.

Nieco mniejsze wyniki uzyskano w dziedzinie metodologicznej. W prawdzie i w tym wypadku potwierdzono hipotezę roboczą, nie budzą również wątpliwości zastosowane metody badawcze. Jednak nadal występuje problem przygotowania odpowiednich technik badawczych /notatników obserwacji, ankiet, treści prowadzonych wywiadów, protokółów i sprawozdań/ i kryterium oraz sposobów pomiaru, aby tym samym uzyskać jeszcze dokładniejsze i bardziej obiektywne wyniki.

b. Metody i techniki badawcze, pomiar wyników.

W badaniach zastosowano trzy metody:

- badanie dokumentacji ćwiczebnej;
- obserwację naukową;
- badanie opinii kierownictwa, rozjemców i ćwiczących.

Przyjęte metody umożliwiły w dostatecznym stopniu wniknąć w treść i przebieg ćwiczeń. Pierwsza z nich polegała na dokładnym przestudiowaniu przez członków grupy badawczej całości dokumentacji ćwiczebnej a zwłaszcza rozkazu organizacyjnego, myśli przewodniej ćwiczenia, zamiaru stron oraz założeń dla stron i innych materiałów. Analizę tych źródeł dokonano z punktu widzenia stopnia odzwierciedlenia w treści ćwiczenia właściwości współczesnej walki.

Obserwacja naukowa polegała na ciągłym spostrzeganiu i notowaniu czynności kierownictwa, rozjemców i ćwiczących. Ambicją grupy badawczej było zorganizowanie jednoczesnej obserwacji na wszystkich zasadniczych szczeblach dowodzenia występujących w danym ćwiczeniu. Z uwagi jednak na szczupłość zespołów badawczych takie wszechstronne badanie zdołano przeprowadzic tylko w dwustronnym pułkowym ćwiczeniu 12 DZ, w ramach którego poddano stałej lustracji między innymi pracę jednego dcy kompanii, dwóch dowódców batalionów, dwóch szefów sztabów pułków oraz dwóch d-ców pułków. W pozostałych ćwiczeniach ograniczono się do obserwacji najwyżej dwóch szczebli dowodzenia, poświęcając natomiast więcej uwagi pracy rozjemców terenowych i grup pozoracji. W praktyce okazało się bowiem, że obserwator (na stałe przydzielony) do kompanii lub batalionu, może nie mieć materiału do badań. W związku z tym przy małej grupie badawczej lepiej było wyznaczać członka grupy do pracy przy rozjemcach terenowych, dzięki czemu zakres uzyskanych przez niego informacji mógł być znacznie bogatszy.

Zasadniczym warunkiem powodzenia obserwacji jest jej ciągłość, bowiem tylko w ten sposób można prześledzić i zanotować cały proces rozwoju i działania badanej osoby lub zespołu. Zrealizowanie tego postulatu nie jest jednak łatwe, gdyż ćwiczący /zespół/ jest w ciągłym ruchu, a obserwator nie zawsze może znaleźć się przy nim zwłaszcza w czasie przejazdów.

W celu ułatwienia członkom grupy notowania wyników przygotowano dla nich następujące pomocnicze dokumenty:

- notatnik członka grupy badawczej /załącznik 2/;
- sprawozdanie /załącznik 3/;
- arkusz obserwacji działania pozoracji (przewidziany wyłącznie dla obserwatorów przy grupach pozoracji).

Pierwszy z wymienionych dokumentów zawierał szereg zestawień:

- kartę obserwacji migawkowej wraz z wykazem symboli /załącz. 2 s. 4-6/;
- arkusz wyników obserwacji cech osobowości /s. 7-12/;
- arkusz wyników obserwacji stopnia realności sytuacji ćwiczebnej /s. 13-18/;
- wykaz dokumentów /rozkazów/ i ich ocena /s. 19-28/.

W toku pracy szczególnie przydatne okazały się arkusze wyników obserwacji cech osobowości i stopnia realności. Zestawienia te w istocie rzeczy zawierały uogólnianie wyników danego ćwiczenia. Pierwsze z nich ilustrowało stronę taktyczną ćwiczenia, a zwłaszcza stopień jego zbliżenia do charakteru przyszłego pola walki, drugie zaś przedstawiało wartość ćwiczenia z punktu widzenia jego wpływu na kształtowanie określonych cech charakteru.

Pozostałe dwa dokumenty okazały się mniej przydatne, z tego względu, że ich treść odpowiadała raczej badaniom z zakresu taktyki ogólnej i służby sztabów a nie metodyki. Ponadto zaistniały trudności w ujednoliceniu metodologii sposobu wypełniania tych arkuszy zwłaszcza karty obserwacji migawkowej ze względu na niejednakowe zrozumienie treści symboli. Z tych przyczyn oraz z uwagi na tak już przeładowany program badań, te wypełniono tylko w jednym ćwiczeniu (zał. nr 7), uzyskując zresztą ciekawe wstępne wyniki. Należy sądzić, iż dalsze systematyczne badania w tej dziedzinie /zestawienie szeregu harmonogramów pracy oficerów na poszczególnych stanowiskach/ mogły dostarczyć bardzo pouczające materiały.

Sposób notowania wyników obserwacji był absolutnie dowolny. Członkowie grupy kierowali się koniecznością późniejszego zestawienia wymienionych arkuszy oraz sporządzenia sprawozdania /załącz. 3/ zawierającego następujące główne działy:

I. Warunki organizacji, treść i przebieg ćwiczenia.

1. Charakterystyka ćwiczących wojsk /sztabu/.
2. Zabezpieczenie materiałowe.
3. Struktura aparatu kierowniczo-rozjemczego.
4. Dokumentacja ćwiczebna.
5. Przebieg ćwiczenia.

II. Stopień zbliżenia ćwiczenia do rzeczywistości przyszłego pola walki.
1. Realizacja celów szkoleniowych.
2. Praca aparatu kierowniczo-rozjemczego /w tym pozoracji/.
3. Działalność ćwiczących.
4. Możliwości usprawnienia organizacji ćwiczeń.

III. Metodologiczna strona badań:
1. Celowość prowadzenia badań.
2. Usprawnienie badań.
3. Wnioski ogólne.

Badanie opinii kierownictwa, rozjemców i ćwiczących.

Metodę tę zastosowano w celu skonfrontowania i porównania wyników obserwacji dokonanej przez członków grupy badawczej z osądem i poglądami zainteresowanych. Materiał zebrany przy pomocy ankiet /pytania ankietowe patrz załączniki 4 i 5/ i wywiadów ma dużą wartość poznawczą. Pewna trudności wystąpiły jednak w badaniach ankietowych, co wpłynęło na obniżenie wartości ich wyników. Złożyły się na to następujące czynniki:

- ~~zaskoczenie części~~ niepoinformowanie i oficerów tą formą badań, a zatem pewne skrępowanie i zapewne obawa przed ujawnieniem swego stanowiska; ~~a ponadto brak~~
- ~~czasu na zastanowienie się~~ brak czasu na dokładne zapoznanie się z treścią ankiety i sformułowanie odpowiedzi;
- z tych też przyczyn niezbyt staranne wypełnienie ankiet przez część respondentów i w większości wypadków ograniczenie się tylko do postawienia odnośnego znaku bez podania wyjaśnienia;
- subiektywne przedstawienie faktów: pewna ilość wypowiedzi była wyraźnie mało obiektywna, a ~~przez to sprawiała~~ w treści liczne sprzeczności i zaprzeczenia.

Dużą trudności nastręczała grupom badawczym techniczna strona rozpowszechnienia i zbierania ankiet. Przede wszystkim wystąpił problem stworzenia dla respondentów warunków umożliwiających spokojne wypełnienie ~~ankiet~~. Ten czynnik napewno wpłynął negatywnie na treść samych ankiet. Stosowano różnorodne metody, aby ułatwić badanym oficerom wykonanie tego obowiązku. I tak na przykład rozdawano ankiety przed i w toku ćwiczeń, a także po ich zakończeniu w trakcie omówienia. Wszystkie te próby nie dały w pełni zadawalających rezultatów. Wydaje się, że jedynym rozwiązaniem gwarantującym pomyślne rozstrzygnięcie problemu jest formalne przeznaczenie przez organizatorów ćwiczenia 1 - 2 godzin czasu

na wypełnienie ankiet w ostatnim dniu ciszy przed otwarciem. W ten sposób między innymi przeprowadzano badania ankietowe w niezależnych domach kompanii 12 D2. Dały one dużo bardzo ~~dobre~~ wyjątkowe rezultaty.

Znacznie lepsze wyniki uzyskano w badaniach ankietowych dystansowych przeprowadzonych (po zakończeniu ciszy) w różnych obwodach wojskowych (tzw. ankiety - załącz. 8). Wydaje się, że dwie przyczyny zdecydowały na wyższą wartość tych ankiet. Przede wszystkim tzw. kwestionariusze były dla respondentów w zasadzie obojętne, dotyczyły bowiem ogólnych zagadnień organizacji ciszy, a nie konkretnych przedmiotów szkoleniowych z tych względów mogli sobie oni pozwolić na ~~tendencyjne~~ obiektywizm w wypełnianiu ankiet. Po drugie zaś ~~ankietowani~~ ankietowani odpowiadali wtedy kiedy chcieli na wypełnienie ankiety i dlatego też z wielką starannością odpowiadali na poszczególne pytania.

Nie należy jednak sądzić, że ankiety zebrane bezpośrednio po ćwiczeniach były bezwartościowe. Mimo wymienionych mankamentów umożliwiły one zapoznanie się z opiniami szerokiego grona wojskowych i cywilnych. Opracowane zestawienia (załączniki 4; 5) oraz indywidualne spostrzeżenia, wnioski i propozycje respondentów wzbogaciły zebrany materiał, zapewniły warunki do przeprowadzenia porównań i konfrontacji danych.

W pełni potwierdziły się przydatność wyniki (załącz. 6). Przytoczone wyżej wyniki przeprowadzonych różnych miar

charakter bardzo ramowy, krótkie szereg wytycznych, konkretnych sugestii i propozycji, z których znaczna część została ujęta w treści niniejszego opracowania. Liczba ich i wartość wypowiedzi w dużej mierze zależy od ~~trafnego~~ właściwego sformułowania pytań. Sprawa ta sprawiała grupie badawczej pewne kłopoty. Początkowo bowiem pytania były zbyt ogólne. W miarę jednak postępu badań i krystalizowania się poglądów członków zespołu, konkretyzowały się one i ostatecznie objęły następujące grupy zagadnień.

A. Wywiady przeprowadzane przed ćwiczeniami:

a/ Z przedstawicielami aparatu kierowniczo-rozjemczego:

1. W jaki sposób /w jakim stopniu/ w planowanym ćwiczeniu zamierza się wyrazić charakter współczesnej walki ?
2. Jakie nowe momenty zostały wprowadzone do ćwiczenia/w zakresie treści metod, przygotowania i prowadzenia/?
3. ~~Jaka jest struktura~~ W jakim stopniu zakłada się organizacja i przyjęte metody pracy aparatu kierowniczo - rozjemczego /kierownictwa, rozjemcy oddziałowi terenowi, grupy pozoracji/ ~~i jakie są zakładane~~ zapewniają ~~metody jego pracy~~ ? optymalne rozwiązanie do przyjętego pola walki ?
4. ~~W jaki sposób zamierza się zapewnić ćwiczeniu realność: w tym jakie~~ jakie kryteria przyjmuje się ~~dla~~ rozdecydowania o powodzeniu jednej ze stron ćwiczących ? /Pytanie to sformułowano w końcowej fazie badań/.

b/ Wywiady z dowódcami jednostek biorących udział w ćwiczeniach.

1. Stan wyszkolenia i przygotowanie jednostki do ćwiczenia.
2. Trudności subiektywne i obiektywne, które aktualnie mogą wpłynąć ujemnie na przebieg ćwiczenia.

B. Wywiady po ćwiczeniach:

1. Jakie ogólne wnioski nasuwają się ~~z okresu zakończonego ćwiczenia~~ w zakresie:
   - treści i nowych momentów wprowadzonych do ćwiczenia ? ;
   - organizacji i metod pracy aparatu kierowniczo-rozjemczego, sił i środków pozoracji ?;
2. W jakim stopniu zrealizowano zamiar prowadzenia ćwiczenia według decyzji ćwiczących ?
3. Jakie udoskonalenia mogą być lub należy wprowadzić do ćwiczeń z wojskami w najbliższej przyszłości ?

W końcowej fazie badań, kiedy zarysował się zamiar zorganizowania eksperymentalnego ćwiczenia ~~oraz~~ w ramach uprzednio przeprowadzonych we wszystkich okręgach ~~dodatkowych badaniach przeprowadzonych w Śląskim i Warszawskim okręgach wojskowych~~ sformułowano uzupełnienie dodatkowe w treści wywiadów ujęto następujące zagadnienia:

8

1. Jakie nowe momenty /udoskonalenia/ w zakresie organizacji i prowadzeni ćwiczeń wprowadzić i sprawdzić w ćwiczeniu eksperymentalnym ?
2. Czy celowe jest organizowanie w ćwiczeniach dwustronnych zespołu rozjemców terenowych ?
3. Czy należałoby opracować coś w rodzaju regulaminu lub zasad gry, w którym byłyby ujęte przepisy regulujące tok dwustronnego ćwiczenia, ~~(wzajemna w zakresie spełczyzowania wskaźników powodzenia)~~ ?

Warunkiem powodzenia tak szeroko pomyślanych badań było przyjęcie jednolitych pod względem metodologicznym wskaźników i kryteriów. Wyraziło się to w dokumentacji, t.j. w podobieństwie treści, układu i ujęcia zagadnień badawczych w notatnikach członków zespołu badawczego, w ankietach i wywiadach. Dzięki temu ~~uzyskano dane~~ zebrane materiały odzwierciadlają ~~w dużym~~ - ~~większości~~ różne stanowiska i punkty widzenia, co ~~zapewniało~~ możliwość dokonania wszechstronnej analizy problemu.

~~W celu ułatwienia grupie badawczej zapoznania się z planem [illegible]~~

2. ORGANIZACJA I TOK BADAŃ.

a/ Grupa badawcza, wyposażenie:

Zgodnie z planem przewidywano przeprowadzić badania trzech ćwiczeń pułkowych w dwóch okręgach wojskowych. Planowano, że na każde tego rodzaju przedsięwzięcie zostanie wydelegowany zespół badawczy w orientacyjnym składzie około 13 oficerów ~~/załącznik nr 1/~~. Dążono bowiem do zorganizowania obserwacji w kierownictwie ćwiczenia, na każdym szczeblu dowodzenia /kompanii, batalionie, sztabie pułku, dcy pułku, sekcji politycznej i kwatermistrzu/ oraz przy rozjemcach i grupach pozoracji.

W praktyce jednakże zamierzenia powyższe, z przyczyn niezależnych od organizatora badań, zostały urzeczywistnione tylko częściowo. W rezultacie badania przeprowadzono ~~tylko z~~ trzema w Pomorskim Okręgiem Wojskowym w ramach następujących ćwiczeń.

1. Dwustronnych ćwiczeń z wojskami 9 i 41 pz 12 DZ /15-20 maja 1964 r. na OC Marianowo/.
2. Jednostronne ćwiczenie z wojskami 39 pz 8 DZ /26-28 lipca 1964 r. na OC Marianowo/.
3. Dwustronne ćwiczenie dywizyjne 12 DZ i 16 DPanc POW "Pomorska Jesień" /10-16.9.1964 r. w tym ćwiczeniu 14 i 15.9 w rejonie między rzeką Gwdą i Odrą/.

Nie zdołano również skompletować odpowiednio reprezentacyjnych grup badawczych. Ze względu na trudności kadrowe skład zespołów jak też ich organizacyjna struktura ulegała ciągłym zmianom, a w poszczególnych ćwiczeniach przedstawiała się następująco.

1. W dwustronnym ćwiczeniu pułkowym 12 DZ

- przy kierownictwie ćwiczenia	2 obs. w tym kier. grupy oraz jego pomocnik do badań ankiet.

Grupy badawcze, poza ~~utratą~~ kompletem dokumentów, otrzymały odpowiednie ~~pocztą~~ bezpośrednio w odpowiednie komplety dokumentów /notatniki, sprawozdania, ~~zostały~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ techniczne środki rejestracji faktów dydaktycznych. W pierwszym ćwiczeniu w zestaw wyposażenia wchodziły trzy magnetofony reporterskie oraz dwa aparaty fotograficzne z kolorowymi filmami. W trzecim ćwiczeniu natomiast oprócz magnetofonu została wykorzystana kamera filmowa 16 mm "Admira".

Magnetofony znacznie ułatwiały pracownikom ~~grupie badawczej~~ przeprowadzenie wywiadów, (wszystkie wypowiedzi zostały nagrane, a następnie spisane i dołączone do dokumentacji. Wykorzystanie magnetofonów /nawet reporterskich "Butowa"/ jest utrudnione gdyż nie są one dostosowane do pracy w warunkach polowych.

Zastosowanie fotoaparatów nie dało natomiast spodziewanych efektów. Zamierzano bowiem wykonać serię kolorowych zdjęć szeregu map i dokumentów tabel, a następnie sporządzić ~~[illegible]~~ przezrocze. Zamiar ten nie został zrealizowany ze względu na trudności w produkcji przezroczy (brak odpowiednich materiałów fotograficznych). Wydaje się jednak, że próby te, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ należy kontynuować, gdyż od tego ~~[illegible]~~ zależy w przyszłości postęp w organizacji ćwiczeń taktycznych. Jak dotychczas bowiem zarówno ćwiczący jak i kierownictwo w przekazywaniu decyzji, zarządzeń i założeń posługują się tradycyjnymi metodami /oleata, schemat, mapa, maszynopis/. Nie czyni się natomiast prób zastosowania do tego celu przezroczy, chociaż już istnieją możliwości ich błyskawicznego wykonywania. Takie zestawy przezroczy mogą znacznie ułatwić przeprowadzenie omówienia.

Duże nadzieje należy również wiązać z zastosowaniem w ćwiczeniach /nie tylko badaniach/ kamery filmowej. Zespół badawczy dokonał pierwszej próby wyzyskania zalet tego sprzętu. Mianowicie, ~~wykonano~~ w toku ćwiczenia "Pomorska Jesień" 30-minutowy film tematycznie poświęcony działaniom pododdziałów w węzłowych momentach ćwiczenia /budowa mostu, forsowanie przeszkód wodnych, przekraczanie terenów skażonych itp/.

Zespół badawczy posiadał tylko jedną kamerę, przy pomocy której można ~~i mógł uchwycić~~ tylko drobne fragmenty ćwiczenia nie zawsze ~~trafiające na~~ jak raz najbardziej ciekawe i pouczające momenty. Mimo, iż film ten został wykonany przez amatorów, nieposiadających żadnego doświadczenia w tym względzie, to jednak wydaje się, że jest wystarczającym dowodem potwierdzającym olbrzymie zalety kamery filmowej jako narzędzia badawczego. Wykryje ona, uchwyci i zarejestruje wszystkie uchybienia i pokaże wszystkie dobre strony działania wojsk. Filmy wykonane przy ich pomocy mogą stanowić zarówno źródłowy dokument badawczy jak też pomoc szkoleniową. W wypadku

17 ~~3 (52)~~

Film posiada niewątpliwie wiele walorów. Przede wszystkim ujmuje on tylko niektóre fragmenty rzeczywistości, nie zawsze jak na najbardziej pomyślne i ciekawe. Zespół realizatorów dysponował tylko jedną kamerą, nie było więc żadnej możliwości montażu, trzeba było filmować tylko to, co akurat działo się w danym obiektywie. Wiele wartościowych ujęć zostało spowodowanych przypadkowym szczęśliwym zaplenia oraz fałszem nie posiadania przez inspiratorów i wykonawców (reżyserów) dostatecznej wyobraźni (reżyserskiej) w tego rodzaju tworzywie.

W odróżnieniu od normalnych filmów scenariuszowych, które opracowuje się w ramach specjalnie przygotowanych i wyreżyserowanych zajęć (w całokształcie pod kierunkiem określonych fragmentów), omawiana kinometraforka została realizowana w sposób całkowicie naturalny zgodnie z normalnym przebiegiem zdarzeń. W związku z tym zawiera ona zarówno pozytywne, jak też negatywne momenty realizacji. Wydaje się jednak, że jest to ważny zalążek filmu, gdyż

dzięki temu ma on charakter autentycznego dokumentu, a nie pokazówki zrobionej na efekt. Szkicuje tu, że skłuszony fragment naczynia, stanowi czytelny dowód potwierdzający odbycie zabawy kamienną siekierą, zakończonej jako narzędzia bojowego. Wykopie ona, uchroni i zarejestruje wszelkie uszkodzenia oraz pokaże wszelkie dobre strony dwuletniej pracy. Filmy wykonane w trakcie ~~całego~~ ~~wszystkich przeprowadzonych badań~~ całości mogą stanowić zarówno źródłowy dokument badawczy, jak też cenną pomoc szkoleniową. Po opanowaniu techniki i szybkiej produkcji ~~będzie niezbędne pomyślne dla badań~~ one pomogą w znacznej mierze nadać ostateczny kształt naszej wizji w trakcie i merytorycznie pomogą w pracy szkoleniowej.

~~zapewnienia ich szybkiego opracowania mogłyby być wykorzystane już w trakcie omówienia.~~

Należy przy tym zaznaczyć, iż techniczna strona wykonania filmów nie powinna nastręczyć większych trudności, z tych też względów ich produkcja leży w zasięgu możliwości każdego ~~oddziału~~ zespołu taktycznego a nawet poddziału. W ~~aktualnym wypadku~~ omawianym przypadku akademia, nie mając odpowiednio urządzonego laboratorium fotograficznego, musiała zlecić wywołanie filmów ~~w~~ pracowni fotograficznej. ~~a przy montażu korzystać z urządzeń czołówki filmowej.~~ Mimo to koszt filmu nie przekroczył 1000 zł. Przy pewnym wzbogaceniu bazy technicznej już posiadanych w wojsku laboratoriów fotograficznych i ożywieniu ruchu amatorów - fotografów, na pewno istnieją znaczne możliwości zorganizowania produkcji różnego rodzaju filmów z przebiegu przedsięwzięć ~~szkoleniowych~~. Wydaje się, że należałoby zastanowić się nad celowością zorganizowania, początkowo przy okręgach wojskowych, polowych laboratoriów fotograficznych.

Ich zadaniem byłoby w toku trwania ćwiczeń taktycznych wykonywanie przezroczy, fotografowanie i kopiowanie dokumentów sztabowych, opracowanie filmów zarówno o charakterze badawczym jak i szkoleniowym. Takie wyposażenie umożliwiłoby znaczne usprawnienie ćwiczeń, ułatwiłoby pracę kierownictwa, rozjemców i ćwiczących sztabów.

~~6/~~ Przebieg badań, ~~zebrane~~ materiały.

~~Przygotowanie badań zapoczątkowano~~ W zimie 1964 r. ~~W ciągu kilku miesięcy sprecyzowano koncepcję i plany badań, opracowano dokumentację i uzgodniono z Inspektoratem Szkolenia, okręgami oraz dywizjami orientacyjny wykaz badanych przedsięwzięć.~~ Na 3-4 tygodnie przed ćwiczeniem organizatorzy badań nawiązywali ścisłą kontakt z danym okręgiem i ze sztabem ćwiczącej dywizji lub okręgu. Wyjazd grupy następował na kilka dni /na 2 - 4, a tylko w jednym przypadku na niecały ~~t~~tydzień/ przed początkiem ćwiczenia. Schemat przebiegu działania i czynności w kolejnych ćwiczeniach był mniej więcej następujący.

W okresie przygotowawczym:

- nawiązywano bezpośredni kontakt z kierownictwem, z rozjemcami i ćwiczącymi;
- zapoznawano się z celami, treścią i warunkami ćwiczenia /całością dokumentacji/;
- ~~o~~statecznie ustalano funkcje poszczególnych członków grupy badawczej;
- określano ~~sposób i~~ ogólną treść wywiadów oraz organizację badań ankietowych;
- przeprowadzono część wywiadów;
- brano udział we wszystkich odprawach aparatu kierowniczo-rozjemczego oraz instruktażach w terenie;

- wykonywano zdjęcia dokumentacji ćwiczebnej względnie jak w ćwiczeniu "Pomorska Jesień" konkretyzowano scenariusz filmowy.

W okresie prowadzenia ćwiczenia:

- członkowie grupy badawczej w sposób możliwie ciągły obserwowali pracę ćwiczących, działania pododdziałów oraz czynności kierownictwa i rozjemców;
- w razie potrzeby kierownik grupy badawczej przeprowadzał krótkie narady z całością grupy w celu sprecyzowania dodatkowych celów i metod prowadzenia obserwacji;
- ~~dokonywano zdjęć dodatkowych~~ map względnie filmowano fragmenty ćwiczeń

Po zakończeniu ćwiczenia:

- przeprowadzano wywiady z kierownictwem, rozjemcami i ćwiczącymi nagrywając je na taśmę magnetofonową;
- organizowano badania ankietowe, względnie zbierano je w wypadku ich uprzedniego rozdania;
- przeprowadzano wstępną naradę w celu ustalenia głównych wyników badań;
- brano udział w omówieniu ćwiczenia /oprócz ćwiczenia 8 DZ/.

Po powrocie z ćwiczenia:

- członkowie grupy badawczej opracowywali szczegółowe sprawozdania;
- opracowywano wyniki badań ankietowych i danych uzyskanych z wywiadów;
- opracowywano przezrocza lub film;
- zestawiano ogólne sprawozdania wraz z szeregiem załączników.

W rezultacie przeprowadzonych ~~za~~badań zebrano następujące materiały badawcze:

a/ w ćwiczeniu 12 DZ:

- 8 wypełnionych notatników obserwatorów wraz ze sprawozdaniami;
- zestawienia opracowane na podstawie notatników;
- 22 wywiady z przedstawicielami kierownictwa, rozjemców i ćwiczących;
- 126 ankiet z tego 44 ankiety wypełnione przez oficerów /rozjemców i ćwiczących/ oraz 82 przez szeregowców i podoficerów dwóch kompanii piechoty;
- dokumentacja ćwiczebna w tym komplet map;
- sprawozdanie zbiorcze;

b/ w ćwiczeniu 8 DZ:

- trzy sprawozdania członków grupy badawczej;
- 4 wywiady;

---

1. Dokumentacja z badań ~~dwustronnego pułkowego~~ ćwiczenia taktycznego ~~z wojskami 12 DZ.~~
2. ~~Dokumentacja z badań jednostronnego pułkowego ćwiczenia taktycznego z wojskami 8 DZ.~~

- 69 ankiet, z tego 20 oficerów;
- dokumentacja ćwiczebna w tym komplet map.

c/ W ćwiczeniu POW "Pomorska Jesień"[3].

- cztery sprawozdania członków grupy badawczej;
- 4 wywiady;
- 34 ankiet oficerów;
- 150 ankiet żołnierzy;
- dokumentacja ćwiczebna /w tym komplet map/;
- zdjęcia filmowe /11 filmów po 5 minut projekcji/.

6/ Należy również popularyzować celowość i konieczność udziału w badaniach dydaktycznych praktyków z jednostek oraz zachęcać oficerów z wyższym wykształceniem do podjęcia w tej dziedzinie działalności naukowej w celu opracowania prac doktorskich.

7/ ~~Niemniej jednak~~ Opracowane metodologiczne ~~wnioski dotychczasowych prac~~ założenia ~~metodyki badań w dziedzinie szkolenia bojowego /taktyczno - operacyjnego/~~ należy uważać jako wstępne zalecenia. Problem bowiem jest nader skomplikowany i dotyczy bardzo szerokiej problematyki dydaktycznej. Potrzebne są więc dalsze prace w tym zakresie, gdyż od tego zależy w znacznym stopniu doskonalenie aktualnego procesu dydaktycznego. Dotychczasowy dorobek można więc traktować jak skromny początek działalności naukowej w dziedzinie ~~metodyki~~ badań szkolenia wojskowego a zwłaszcza tej części związanej z tym ~~z~~ działalności.

Najmniej satysfakcjonujące wyniki wystąpiły w zakresie metodyki oceny działań z użyciem. Myślę, że przyczyną odnośnej tej porażki roboczej (patrz s. ....) było przekonanie, że tylko z opracowania o nieograniczonej

Badanie tego rodzaju zależności z użyciem i uogólnienie bezpośrednio doświadczenia praktycznego może dać odpowiedź na postawione pytanie ~~badawcze~~ ~~i tabeli~~ w temacie badań - czy istnieje możliwość usprawnienia tej podstawowej formy szkolenia wojskowego poprzez wprowadzenie maksymalnie zbliżonego pola walki?

Badania wykazały, że zagadnienie to było ~~jest~~ ~~nieznane~~ nowe, że w obecnej sytuacji ćwiczenia taktyczne

- 69 ankiet, z tego 20 oficerów;
- dokumentacja ćwiczebna w tym komplet map.

c/ W ćwiczeniu POW "Pomorska Jesień"[3].

- cztery sprawozdania członków grupy badawczej;
- 4 wywiady;
- 34 ankiet oficerów;
- 150 ankiet żołnierzy;
- dokumentacja ćwiczebna /w tym komplet map/;
- zdjęcia filmowe /11 filmów po 5 minut projekcji/.

Z powyższego wydawałoby się, że wystarczy tak bogaty materiały i tyle obszerne wspomniane sprawozdania opracować na ich podstawie byłą stanowić wystarczającą bazę do naukowych wniosków. Rychło się okazało, że brakuje nam jeszcze jednego ogniwa, mianowicie potwierdzenia lub wyjaśnienia wątpliwych sytuacji w rozdaniu kolejnych wypełnionych badawczych zdobyła bardzo dobrych dużo pełna dla faktów i opinii wartościowych o zaletach lub wadach poszczególnych ćwiczeń. Można się jak przebiegały zajęcia, ale nie odpowiadały one na pytanie - dlaczego? Z jakiego powodu na przykład respondenci na jedno pytanie odpowiadali w większości pozytywnie, na inne zaś negatywnie? Wypełnione bezpośrednio po ćwiczeniu nie mogły dać odpowiedzi na wszystkie tego rodzaju dodatkowe wątpliwości, gdyż (takowe) wyłoniły się dopiero po opracowaniu całości materiału.

Porada odbyła się dnia 4 marca 1939 r. w sprawie przeprowadzenia masowych badań dydaktycznych. Mogły one przybrać formę ~~adresowanych~~ kwestionariuszy ~~lub~~ adresowanych do zainteresowanych (organizacji, zakładów, urzędów, majątków) lub wywiadów. ~~Ogólnie~~ Wyniki ~~w toku dyskusji~~ należy w wypadku potrzeby zaopatrzyć w ~~sprawozdaniach~~ opracowaniu przez kierownictwo ~~ćwiczeń~~ ze szczegółowych.

Badania te mogą zostać przeprowadzone przez pracownię Zakładu Dydaktyki jednak ~~metodą~~ w ~~mało~~ inny sposób. Mianowicie w celu wyjaśnienia niektórych ważnych zagadnień (np. problemu wyników dziecięcych i odległych) wezwano do do odpowiednich pracowników aparatu technicznego innych ośrodków odpowiednie ankiety oraz przeprowadzono wywiady. W wyniku ~~zebr~~. W ciągu listopada i grudnia zebrano dodatkowo 190 ankiet z tego 80 w Warszawie, 49 Poznańskim, 61 Śląskim ośrodku wychowawczym, a także wypełniono 12 kwestionariuszy. Zestawienie wyników wszystkich ankiet ujęte jest w rozdziale nr 8. Dzięki tego zebranego

~~Dr hab. Jerzy Kornecki Badania~~.

Przeprowadzone badania dostarczyły bogatego materiału poznawczego, potwierdzającego słuszność ~~podstaw teoret.~~ przyjętych założeń naukowych. ~~Zastosowane do analizy eksploracyjne~~ Interesujące wyniki uzyskano w dziedzinie metodologicznej. Ustalono wytrzymałą próbę praktycznego sprawdzenia hipotez roboczych założonych, że badane cechy latentnych postaw mają charakter kompleksowy ~~wielopoziomowy~~ i rozpiętory. Zdały egzamin zastosowane metody badawcze.

Pewne wątpliwości natomiast może budzić dobór badań. ~~Wydaje się, że do tych~~ wyników tych: ~~nieznajomość~~ badanych przedsiębiorstw; zmieniony skład grup badawczych i brak doświadczenia z nowymi w prowadzeniu tego rodzaju działalności; niedostateczne ~~zastosowanych technik badawczych~~ (programy obserwacji, ~~brak audiet, pomiar czynników~~).

Wiemy jednak na podstawie ~~dla przeprowadzonych prac~~ przeprowadzonej analizy dotychczasowej analizy, można ~~stwierdzić, że najważniejsze~~ sprecyzować szereg wniosków ogólnych ~~w zakresie metod badawczych~~. metodyki i ~~metod~~ badań ćwiczeń latentnych. Oto ~~one~~:

zasadniczy sposób, ~~decydujący~~ wpływają na stopień realizacji ćwiczeń, decydują o ich wartości. Obserwacje poczynione w Okręgu Wojskowym wykazały, że wartość ćwiczeń o ~~trzech~~ skomplikowanej treści, odwzorowującej charakter przyszłego pola walki, przeprowadzone w niesprzyjających warunkach wpływają w sposób jak najbardziej dodatni na kształtowanie u żołnierzy samodzielności myślenia i działania, inicjatywy, aktywności i ~~gotowości~~ pożądanych cech charakteru i umysłu.

W badanych ćwiczeniach wzięliśmy stosunkowo dużo udziału do wyobrażalnego przyszłego pola walki. Ćwiczenia zespołów nauczyły ich przestrzegać wiele zasad i reguł postępowania zarówno ze strony organizatorów jak też ćwiczących. Najważniejszym ~~jego~~ dorobkiem ~~jest~~ ~~roz~~ -

powszechnienie najcenniejszych doświadczeń ~~oraz~~ różnorodnych propozycji zgłoszonych w wywiadach i ankietach powinno się przyczynić do dalszego doskonalenia praktyki szkoleniowej wojsk.

~~bez dość znacznego pola walki. Dobórek tych ćwiczeń jest bogaty i wart jest spopula-~~
~~ryzowania i rozpowszechnienia.~~

Z powyższego nie ~~należy~~ wynika jednak ~~sądzić~~, iż sprawa urealnienia ćwiczeń jest już rozwiązana i że nie ma możliwości uzyskania w tej dziedzinie lepszych wyników. Wprost przeciwnie. Zarówno członkowie kierownictwa poszczególnych ćwiczeń, rozjemcy i ćwiczący oraz odpowiedzialni pracownicy innych okręgów w ankietach, wywiadach i rozmowach podkreślali dobitnie, że problem jest stale aktualny, że należy ciągle poszukiwać lepszych form i metod szkolenia.

Świadczą o tym wyniki ankiety[1]. Na pytanie - „czy działania d-ców, oficerów sztabu i pododdziałów odpowiadały współczesnym wymogom walki ?" odpowiedzi negatywnych lub częściowo negatywnych ~~było~~ /na 98 ankietowanych/ 61%, 37% wypowiadających ~~się~~ wyraziło natomiast pozytywny stosunek. ~~Natomiast~~ Na pytanie - „czy uzyskano w ćwiczeniu maksymalne zbliżenie do rzeczywistości przyszłej walki ? pozytywnych wypowiedzi było tylko 20. Większość /73/ wyraziła wątpliwość w tym względzie.

Z odpowiedzi na dalsze pytania wynika, że ~~większość~~ zdecydowana respondentów jest zdania, iż można i należy wprowadzać usprawnienia do organizacji ćwiczeń /73% odpowiedzi tak i częściowo tak/ ~~załącznik 4 tab. 5 s. /~~ oraz, że istnieją możliwości usprawnienia pracy na zajmowanych stanowiskach /81% pozytywnych wypowiedzi/ ~~załącznik s.10./~~.

Przeprowadzone badania, dokonane obserwacje i zebrane opinie upoważniają do sformułowania wniosku, iż na stopień realności ćwiczeń z wojskami zasadniczy wpływ mają następujące czynniki:

1. Całokształt obiektywnych warunków, w ramach których ćwiczenia są prowadzone;
2. Struktura organizacyjna i system pracy aparatu kierowniczo-rozjemczego;
3. Treść ćwiczenia, zwłaszcza odzwierciedlenie w nim właściwości współczesnego pola walki /dynamiki, ruchliwości, działania na kierunkach, rozśrodkowanie, nagłe zmiany sytuacji, kompleksowość działań, stosowania bmar/.
4. Koncepcja prowadzenia ćwiczenia /według decyzji ćwiczących dowódców, problem równych szans, ciągłość ćwiczeń, zapewnienie tajemnicy ćwiczeń;
5. ~~Rozpoznanie pola walki /środki, siły/.~~

---

1. Załącznik nr 4. Ogólne zestawienie wyników badań ankietowych oficerów, s. 1.

2. WARUNKI ORGANIZACJI ĆWICZEŃ Z WOJSKAMI.

a/ Charakterystyka warunków.

Każde ćwiczenie ~~prowadzone jest~~ odbywa się w ramach określonego zespołu obiektywnych warunków. Ograniczają one jego zakres i rozmach, zwiększają umowność i fikcyjność. Są to:[1]

- względy zapewnienia bezpieczeństwa wojsk i ludności cywilnej;
- ograniczenia finansowe i gospodarcze związane z faktem niszczenia w toku ćwiczenia dróg, zasiewów, lasów, zabudowań mieszkalnych i gospodarczych;
- ograniczenia materiałowe wynikające również z przyczyn oszczędnościowych /problem zużycia paliwa, środków pozoracji, amunicji, sprzętu bojowego i uzbrojenia/;
- ~~ograniczone~~ trudne warunki terenowe, ~~w tym~~ jak np. małe powierzchnie poligonów i placów ćwiczeń; konieczność przemieszczania kolumn przy prowadzeniu ćwiczeń poza poligonami, ~~poruszanie się~~ tylko wzdłuż dróg i terenów niezagospodarowanych;
- niepełne stany etatowe, wyprowadzanie na ćwiczenia tylko części sprzętu lub składu osobowego;
- ograniczone ilości lub niezadowalająca jakość niektórych kategorii sprzętu łączności, rozpoznawczego, inżynieryjnego; niedostateczność środków pozoracji.

Wszystkie te momenty wystąpiły w tej czy innej mierze w badanych przedsięwzięciach. Wpłynęły one niewątpliwie ujemnie na zapewnienie realności ćwiczeń. Jednak stopień oddziaływania wyszczególnionych warunków zależy w znacznej mierze ~~stopniu~~ od umiejętności organizatorów szkolenia, od ich inicjatywy i inwencji, stopnia poczucia odpowiedzialności oraz zwykłej pracowitości. Jakże często bowiem fikcyjność i umowność przyczyną obiektywną, a nie zawsze naszych przedsięwzięć szkoleniowych /nie tylko ćwiczeń/ ~~wynikało prawie wyłącznie na skutek popełniania subiektywnych błędów w doborze warunków ćwiczenia. Będą to z kolei~~ bywa przesadna ocena tak ważnych trudności obiektywnych. Polega ona przede wszystkim na:

a/ Wyolbrzymianiu względów bezpieczeństwa /asekuranctwo/, co może się ~~wyrażać~~ w tym, że rezygnuje się z zastosowania środków pozoracji, ~~lub~~ że nie dopuszcza się do bardziej skomplikowanych i trudnych form walki /opóźnianie przy jednoczesnym pościgu, zwrotów zaczepnych, okrążenia i wyjścia z okrążenia, boju spotkaniowego/, aby tylko zapobiec wszelkim możliwym konfliktowym, a przez to niebezpiecznym sytuacjom. Z tych samych względów, aby tylko zmniejszyć możliwość nieszczęśliwych wypadków ~~/lub uniknięcia złudnych kłopotów/ nie wykorzystuje się~~ niewykorzystuje się w niektórych ćwiczeniach ~~(nie dotyczy to badanych przedsięwzięć)~~ środków pozoracji /np. materiałów wybuchowych itp.;

b/ ~~pod pozorem, iż istnieją obiektywne trudności, nie wykorzystuje się~~ Traktowania zaistniałych trudności jako zarzucania pod ich ~~ciężarem~~ ostrożną którego nie uzyskuje się nawet tych skromnych zasobów i warunków, jakie aktualnie istnieją. Nie rzadko się przecież zdarza, że nawet pełna głębokość motywacji

1. Patrz - czynniki kształtujące warunki organizacji ćwiczeń z wojskami (zarządzenie 8 [illegible]).

c) Przeszkodą oszczędzaniu jest wykorzystywanie małych poligonów. Pod tą zasłoną można dowolnie skracać i upraszczać zamierzenia szkoleniowe. Słuszna idea oszczędzania nie może stanowić argumentu uzasadniającego poczynania zmierzające do uproszczenia ćwiczeń lub do rezygnacji z ich przeprowadzenia. Momenty te podkreślał w wywiadzie d-ca Pomorskiego Okręgu Wojskowego gen. dyw. Z. HUSZCZA, stwierdzając, że należy oszczędzać przez lepsze gospodarowanie, a nie kosztem szkolenia wojsk poprzez zmniejszenie limitu nie wykorzystanie przyznanego limitu środków materiałowych / materiałów pędnych, środków pozoracji, amunicji /.

W tym świetle należałoby rozważyć proponowany przez członków aparatu kierowniczo - rozjemczego i samych ćwiczących problem dotyczący czasokresu ćwiczeń. W obecnych warunkach czas ich trwania nie przekracza dwóch dób /nie wliczając okresu przygotowawczego i dnia na omówienie/. Odnosi się wrażenie, że nie jest to ekonomiczne. Już chociażby z faktu nagromadzenia na określonym obszarze olbrzymiej ilości wojsk, techniki, stworzenia dużego aparatu kierowniczo - rozjemczego, należałoby przedłużyć ćwiczenie (a nawet dłużej) jeszcze o 1 - 2 doby, tak aby maksymalnie wykorzystać istniejące dogodne warunki do działalności szkoleniowej i zmuszenia wojsk do większego wysiłku.

Warto również zastanowić się nad kwestią uwzględnienia w ramach ćwiczeń działań nocnych. Istnieje wydaje się wyraźna niechęć do prowadzenia tego rodzaju walki, spowodowana chyba umotywowanymi przyczynami tj. względami bezpieczeństwa i brakiem środków oświetlających.

Z uwagi na olbrzymi wpływ obiektywnych warunków na realność przedsięwzięć szkoleniowych istnieje konieczność scharakteryzowania od tej strony badanych ćwiczeń.

b/ Opis warunków badanych ćwiczeń.

Dwustronne ćwiczenie pułkowe 41 i 2 pz - 12 DZ

Warunki obiektywne:

Ćwiczenie odbywało się w zasadzie w granicach poligonu MARIANOWO z tym, że jeden z pułków /"wschodni"/ w celu realizacji tematu ćwiczenia odbył poza granicami poligonu marsz podróżny z rejonu obozu do rejonu ześrodkowania /około 30 km/, skąd marszem ubezpieczonym /około 50 km/ wykonywał zadanie wejścia do walki na obrony dorażnie zorganizowanej i obrony przygotowanej na wschodniej granicy poligonu.

Poza terenem poligonu działał także 3/41 pz /"zachodni"/ prowadzący działania opóźniające w oparciu o punkty oporu na trasie marszu "wschodnich". Działalność "zachodnich" poza terenem poligonu ograniczała się w zasadzie /ze względu na warunki terenowe/ do powstrzymywania "wschodnich" na trzech kolejnych rubieżach na zasadniczych kierunkach GWDA oraz wzdłuż dróg polnych w oparciu o dogodne rubieże terenowe

Zamiar ćwiczenia przewidywał prowadzenia działań zaczepnych i obronnych kolejno przez obydwie strony, przy czym przewidywano organizację i przeprowadzenie obrony przeciwko jednemu uderzeniu. Zakładano znaczną głębokość działań (około 70 km). Ze względu jednak na ograniczone możliwości ćwiczenia w terenie poza poligonem, efektywne działania mogły odbywać się tylko w granicach poligonu. Stąd możliwości natarcia jednej strony oraz prowadzenia działań obronnych drugiej strony mogły być prowadzone tylko na głębokość do 25 km.

Ćwiczenie zgodnie z planem przebiegało w zasadzie tylko do połowy. Ze względów oszczędnościowych zdecydowano przerwać, a w drugim dniu odtworzyć sytuację stwarzającą dogodne warunki do przeprowadzenia kontrataku 41 pz. Po wykonaniu kontrataku ćwiczenie zakończono.

Charakterystyka ćwiczących wojsk.

Skład stron.

Skład stron ćwiczących stron był następujący. "Wschodni" - pułk zmechanizowany w składzie: trzech batalionów piechoty zmotoryzowanej, batalionu czołgów, etatowych pododdziałów kwatermistrzowskich o zmniejszonych stanach, kompania opchem. Pozostałe pododdziały organiczne. Nadmienić należy, że ćwiczyły faktycznie nie trzy, a dwa bataliony piechoty zmotoryzowanej. Środki wzmocnienia i wsparcia przyjmowano aplikacyjnie.

"Zachodni" - pułk zmechanizowany w składzie: trzech batalionów piechoty zmotoryzowanej i batalionu czołgów z organicznymi środkami /jak u "Wschodnich"/, kompania rozpoznawcza. Środki wzmocnienia i wsparcia przyjmowane aplikacyjnie.

W obydwóch ćwiczących pułkach bataliony czołgów działały na wozach oznaczonych /13 wb/.

Podkreślić należy, że stany ćwiczących pododdziałów były nie pełne co wyrażało się w tym, że w zasadzie bataliony piechoty zmotoryzowanej posiadały po dwie kompanie, po około 40 ludzi każda.

~~Wobec takiej sytuacji stawiane zadania pododdziałom musiały uwzględniać istniejące stany osobowe i środki ogniowe, aby były realne /wykonalne/.~~

Ćwiczący mieli ponadto poważne trudności z powodu braku faktycznie działających środków wzmocnienia i wsparcia. Szczególnie odczuwano brak saperów.

Fakty powyższe ~~oczywiście z przyczyn obiektywnych~~ utrudniły zbliżenie ćwiczenia do rzeczywistych warunków przyszłego pola walki.

Wyszkolenie i przygotowanie oficerów i pododdziałów według oceny dowództwa dywizji i dowódców pułków było dobre. Ocena ta była uzasadniona tym, że w ostatnim okresie przeprowadzono szereg ćwiczeń batalionowych,

między innymi ćwiczenia ze strzelaniem amunicją bojową. Z oficerami przeprowadzono szereg wykładów i informacji na temat współczesnych działań bojowych.

~~Po raz pierwszy przerabiano działania na temat organizacji i prowadzenia obrony.~~

~~Środki materiałowe~~

Ćwiczące pododdziały dysponowały potrzebną ilością środków transportowych, wśród których przeważały samochody ciężarowe /Star-66/ i Lubliny. Transporterów opancerzonych, oprócz wozów dowódców pułków i kompanii rozpoznawczej /BRDM/ - nie było.

Sprzęt ~~łączności~~ radiowy i radioliniowy wykorzystywany w czasie ćwiczenia nie zapewniał ćwiczącym należytej łączności. ~~Wyrażało się to w tym, że~~ dowódcy pułków, aby ~~mieć~~ utrzymać łączność z dowódcami batalionów /szczególnie w czasie działań opóźniających/ byli zmuszeni do wydzielania radiostacji pośrednich. Ponadto ~~występił brak~~ nie zapewniono łączności dowódcy pułku z dowódcą batalionu czołgów (~~brak łączności~~ z powodu dużej odległości). Brak było łączności między rozjemcami terenowymi ~~itp.~~ a oddziałowymi.

Mankamentem w zakresie łączności ~~jest to~~ jest to, że poszczególne typy radiostacji wymagają stosunkowo dużej ilości czasu na osiągnięcie gotowości technicznej. ~~Wobec wysokiego tempa działań wojsk i szybko zmieniających się sytuacji.~~ W konkretnych sytuacjach taktycznych dowódcy wymagają natychmiastowej gotowości sprzętu łączności, a brak jej często przypisuje się złej organizacji łączności. Przyczyną powyższego jest ~~niejednokrotnie słaba znajomość przez poszczególnych dowódców danych taktyczno-technicznych sprzętu łączności i zasad jego wykorzystania.~~

Warunki terenowe i atmosferyczne.

Rejon ćwiczenia ~~w rejonie OS~~ MARIANOWO. ~~Możliwości swobody działań, rozwijania, maskowania,~~ budowy urządzeń inżynieryjnych ~~itp.~~ ~~nów itp/ tylko na terenie poligonu.~~

~~Teren przeznaczony do ćwiczeń posiadał liczne drogi gruntowe o nawierzchni piaszczystej.~~ Powierzchnia terenu pokryta miejscami młodym drzewostanem iglastym. Kompleksy wysokopiennych lasów iglastych lub mieszanych zapewniały maskowanie. Teren na ogół równinny zapewniał dobrą obserwację.

Pogoda bezdeszczowa. Temperatura w dzień około 18°, w nocy około 6°.

~~3.~~ Jednostronne ćwiczenie z oznaczonymi wojskami /39 pz - 8 DZ/.

~~Założenia obiektywne.~~

Zamiar stron przewidywał prowadzenie natarcia przez pułk na głębokość zgodną z zasadami współczesnej walki /około 70 km/. Ze względ

i należni. Podkreślić należy, że w treści uzasadnienia po raz
wnikliwiono problematykę walki obronnej ze szczególnym
zwróceniem uwagi na prowadzenie rokowań.
Działania wojenne zakończeniem alarmu i wypowiedzeniem umowy do

jednak na ograniczone możliwości terenowe /głębokość poligonu/ właściwe działania mogły się odbywać tylko na głębokości około 25 km. W zamiarze ćwiczenia nie przewidziano działań nocnych ze względu na brak środków oświetlających.

Ćwiczenie obejmowało w zasadzie dwa zasadnicze tematy: obronę i natarcie. Rozpoczęto ogłoszeniem alarmu i wyprowadzeniem wojsk do rejonu zgrupowania około 20 km/ od obozowiska, gdzie pułk otrzymał zadanie do organizacji obrony jako drugi rzut dywizji /godz. 15.00/. Do godzin rannych dowódca pułku wypracowywał decyzję, a w godzinach rannych przeprowadzał rekonesans. Po powrocie z rekonesansu opracowywano dokumentację i doprowadzano zadania do wojsk.

Działań obronnych nie prowadzono. O godz. 14.00 dowódca pułku otrzymał nowe zadanie, polegające na przejściu do natarcia /z rejonu wyjściowego położonego w głębi/.

Do wieczora tego dnia /27.7.64 r./ wypracowywano decyzję, włączając w nią rekonesans i do godzin rannych 28.7 pułk przygotowywał się do natarcia.

Natarcie poprzedziło ogniowe przygotowanie ataku, w czasie którego przeprowadzono strzelanie amunicją bojową artylerii, 39 pz i 24 pa, moździerzy oraz czołgów.

Ćwiczenie przebiegało w zasadzie zgodnie z planem. Przeprowadzenia ćwiczenia, niemniej jednak przez cały czas uwzględniano decyzje ćwiczących, stosując bardzo szeroko manewr siłami i środkami pozoracji pola walki.

Charakterystyka ćwiczących wojsk.

Po stronie "wschodnich" faktycznie ćwiczyły dowództwa i sztaby 39 pz /pułku i batalionów/ i 24 pa /8 DZ/. Jeśli chodzi o pododdziały to ćwiczyły:

- batalion piechoty zmotoryzowanej w pełnym składzie;
- batalion czołgów ze sprzętem oznaczonym /7 czołgów/.

Pozostałe bataliony piechoty zmotoryzowanej były przyjmowane aplikacyjnie.

Wyszkolenie i przygotowanie pododdziałów według oceny dowództwa dywizji - dobre. Przeprowadzono szereg ćwiczeń na mapach, treningów sztabowych oraz ćwiczeń batalionowych z wojskami. Bezpośredniego przygotowania ćwiczących w rodzaju wykładów czy innych teoretycznych przedsięwzięć - nie prowadzono.

Podkreślić należy, że po raz pierwszy [illegible] temat organizacji i prowadzenia walki obronnej ze szczególnym uwzględnieniem prowadzenia rekonesansu.

Warunki terenowe i atmosferyczne jak w ćwiczeniu 41 pz i 9 pz - opisanym wyżej.

Dwustronne dywizyjne ćwiczenie taktyczne z wojskami "Pomorska Jesień"

Ćwiczenie charakteryzowało się dużym rozmachem. Odbyło się ono w pasie o szerokości około 300 km na głębokości 160 km od rzeki Gudy do Odry. Zasadnicze działania prowadzono na poligonach Marianowo i Drawsko. W trakcie ćwiczenia przeprowadzono strzelania amunicją bojową artyleryjską, czołgową i z broni strzeleckiej oraz bombardowanie lotnicze.

~~ODRA~~.

Zamiar ćwiczenia opracowany w dwóch wariantach /I wariant w wypadku powodzenia "Wschodnich" i II wariant w wypadku powodzenia "Zachodnich" przewidywał dla jednej ze stron prowadzenie natarcia, pościgu i ewentualne przejście do obrony oraz działań opóźniających, a dla drugiej strony — prowadzenie obrony, działań opóźniających i ewentualnie przejście do działań zaczepnych, prowadzenie natarcia i pościgu.

Charakterystyczną cechą warunków organizacji ćwiczenia było również wysadzenie desantów oraz działanie grup dywersyjno - rozpoznawczych. Grupy te wysadzone były przez obie strony na terytorium przeciwnika /za umowną granicę/. Przez cały czas nękały one ogniem obydwie dywizje, zmuszając je do czujności.

W momencie rozpoczęcia ćwiczenia ćwiczące dywizje znajdowały się: ~~12 DZ /~~"Zachodni"~~/~~ w garnizonach stałych, ~~16 DPanc /~~"Wschodni"/ w zasadzie na OC.

Po przybyciu do sztabów dywizji rozjemcy sukcesywnie podawali dane o sytuacji międzynarodowej na skutek czego dowódcy samorzutnie zdecydowali się wyprowadzić wojska z garnizonów. Następnie obydwie dywizje rozpoczęły marsz do granicy państwowej /umownej/. Założono stworzenie jednakowych warunków dla obu stron /odległość, przeszkoda wodna/.

Na granicach poligonu ~~/12 DZ na zachodniej granicy, 16 DPanc na wschodniej granicy/~~ odbyły się strzelania amunicją bojową tzw. "pojedynek ogniowy", który między innymi miał zadecydować o powodzeniu jednej ze stron.

Po zakończeniu strzelań ~~w dalszym ciągu~~ wojska ~~zbliżyły się do~~ kontynuowały marsz do granicy państwowej, gdzie w godzinach przedwieczornych rozegrano bój spotkaniowy.

Na podstawie szeregu czynników powodzenie przyznano ~~16 DPanc~~ stronie /wschodniej/, ~~po czym~~ które w godzinach rannych rozpoczęło pościg ~~16 DPanc~~ za stroną ~~na 12 DZ prowadzącą~~ zachodnią prowadzącą do rz. ODRA działania opóźniające.

~~Przez cały czas działały grupy dywersyjne, które nękały wojska jednej i drugiej dywizji zmuszając je do czujności.~~

~~Charakterystyka ćwiczących wojsk~~

Po obydwóch stronach działały dywizje /zmechanizowana i pancerna

wzmocnione artylerią naziemną, przeciwlotniczą, wojskami inżynieryjnymi i wojskami chemicznymi. Na korzyść ~~obydwóch~~ dywizji działało lotnictwo i wojska powietrzno - desantowe. Ponadto ~~16 DPanc~~ w Szkodnim był przydzielony doświadczalny batalion rozpoznawczy, dostosowany pod względem organizacyjnym i wyposażenia do potrzeb współczesnego rozpoznania.

Omówienie powszechnych trudności obiektywnych

Na podstawie przeprowadzonych badań można określić trudności obiektywne warunków organizacji ćwiczeń wspólne dla wszystkich trzech omawianych wyżej badanych ćwiczeń.

a/ ~~W zakresie treści ćwiczenia~~

Trudność polega na niemożliwości przeprowadzenia ćwiczenia na głębokość właściwą dla współczesnego pola walki. Pomimo rozmachu teroetycznego treści /myśl przewodnia ćwiczenia/ organizatorzy zmuszeni ~~są~~ byli ograniczać faktyczne działania do granic poligonu.

~~Wydaje się, że nie należy dopatrywać się innych trudności w zakresie treści ćwiczenia, ponieważ w zasadzie wszystkie cechy współczesnego pola walki mogą być zastosowane w ćwiczeniu i w omawianych wypadkach, w znacznym stopniu znalazło potwierdzenie.~~

b/ W zakresie celów ćwiczenia

We wszystkich badanych ćwiczeniach w zasadzie zrealizowano cele szkoleniowe.

Trudne, skomplikowane warunki pola walki stwarzane w ćwiczeniach pozwoliły sprawdzić poziom przygotowania do działań dowódców, sztabów i pododdziałów. ~~W pełni został osiągnięty cel: doskonalenie w organizacji i prowadzeniu współczesnych działań bojowych w początkowym okresie wojny.~~

~~Trudnością jednak wydaje się~~ Pewną trudność przysparzało jednak formułowanie celów szkoleniowych. Kwestią sporną jest: czy formułować cele ogólnie, określając np: "prowadzenie działań bojowych", czy też szczegółowo - wymieniając poszczególne rodzaje działań. Dotyczy to przeważnie ćwiczeń dwustronnych w których nie zakładamy, która ze stron będzie prowadziła np. działania opóźniające. A zatem postawienie celu: doskonalenie /uczenie/ prowadzenia działań opóźniających jest o tyle niebezpieczne, że cel ten może być niewykonalny /np. w przypadku 16 DPanc/.

Sprawą dyskusyjną jest także problem celów szkoleniowych dla szeregowców. Stawiać, czy nie stawiać ? Trudno wydaje się stawiać cele szkoleniowe dla szeregowców w dwustronnym ćwiczeniu taktycznym skoro nie wielu z nich bierze faktycznie udział w działaniach, a i to w małych i niektórych tylko epizodach.

W zakresie treści ćwiczenia

Z teoretycznego punktu widzenia w treści ćwiczenia (w pisemnych opracowaniach) mogą być wyraźnie różne aspekty przestrzeni pola walki. Jednak w praktyce wprowadzenie do niektórych ćwiczeń specyfiki i odrębności ewentualnej roli poszczególnych środowisk. Tak np. ~~zróżnicowanie ćwiczeń / ~~rozgrywanie niektórych dynamicznych działań (typu spotkaniowego)~~ / wskazywanie jest od wielkości potencjału ~~stopnia~~ manewrowości broni – od terenu i skali jego zagospodarowania (im lepiej uprawi, więcej uprawi i miast tym trudniej prowadzić ćwiczenia), stopnia zagrożenia – od warunków otoczenia i pożądanych środków pozorowania itp. Trzeba w ogóle nie można wpychać w ćwiczenia, z powodu wielu trudności obiektywnych, otwartego pola walki.

W zakresie celów ćwiczenia

Kontrowersyjna jest kwestia stopnia kontrolowania celu szkolenia oficerów, sztabów i wojsk. Powstaje bowiem pytanie, czy formułować cele ogólne – np. doskonalenie sztabów i wojsk w przygotowaniu wojennego

działań bojowych, czy też – zwłaszcza – wyróżniające ~~[illegible]~~ etapy, a w każdym z nich poszczególne rodzaje walki? Problem jest istotny, gdyż z wyjątkiem sprecyzowania bardzo ogólnych celów, ograniczą on znacznie możliwości prowadzenia ewentualnych zmagań dowódców. Ten sam problem powstaje w razie opracowania wytycznej dokumentacji zmagań planu przebiegu operacji.

Sprawą dyskusyjną jest także problem celów szkolenia dla niższych szczebli dowodzenia (np. Wiadomości dotyczących dla pododdziałów). Powstaje bowiem pytanie w jakim stopniu wyeksponować takie zagadnienia z punktu widzenia dalszych jednostek. Czy na przykład można ~~[illegible]~~ poprzestać na wyjaśnieniu ~~[illegible]~~ walki całych pododdziałów (np. wybuchu jądrowego), i tym samym zrezygnować z ich dalszego szkolenia czy też ograniczyć do niezbędnych strat wtórnych zasadniczych? Są zwolennicy jednej takiej i drugiej koncepcji.

Dorosły szukając dróg wyjścia z tej trudnej sytuacji wychodzi z założeniem swojej działalności aplikacyjnej. Pomimo to niczego nie rozwiązuje, a wręcz dąży do przedłużenia dany element sytuacji. Dlatego też wydaje mi się, że należałoby zaniechać praktyki postępowania dorosłym wobec nieistniejących a dalece działań z określonym sposobem.

W zakresie składu i wyposażenia wojsk

Zasadnicza trudność /powszechna/ wynika ze względów etatowych. Brak pododdziałów etatowych /nawet jeżeli oznaczone/, niskie, niepełne stany organizacyjne, brak transporterów opancerzonych, brak środków wzmocnienia i wsparcia, nikła ilość czołgów - to wszystko jest przyczyną trudności obiektywnych, które ujemnie wpływają na realizm ćwiczeń i zbliżenie warunków szkoleniowych do rzeczywistości przyszłego pola walki.

W zakresie materiałowo - technicznego zabezpieczenia

Tak organizatorzy ćwiczenia, jak i ćwiczący napotykają na poważne trudności w organizacji ćwiczeń i realizacji zadań szkoleniowych. Trudności te wyrażają się w brakach lub ograniczeniach limitu kilometrów na środki transportowe.. Rezultatem tych trudności jest wyprowadzanie na ćwiczenia ograniczonej ilości sprzętu bojowego /np. oznaczone wozy bojowe/. Poza tym wyprowadzony sprzęt bojowy działa w zasadzie z rejonów fikcyjnych na zbliżonych odległościach, w granicach poligonu. Nie rzadko oszczędności stają się przyczyną wcześniejszego kończenia ćwiczeń.

e/ W zakresie środków pozoracji pola walki

Jednostki odczuwają na ogół brak środków pozoracji pola walki. Wpływa to ujemnie na realność ćwiczeń, nie sprzyja zbliżeniu warunków szkoleniowych do rzeczywistości przyszłego pola walki.

Istniejące środki pozoracji pola walki nie odpowiadają współczesnym potrzebom, nie są nowoczesne i często stwarzają fikcję zamiast oddziaływać realnie.

3. APARAT KIEROWNICZO - ROZJEMCZY

a/ Struktura aparatu kierowniczo - rozjemczego

W ćwiczeniach pułkowych organizacja aparatu kierowniczego była następująca: - kierownictwo ćwiczenia, w skład którego wchodził kierownik wraz z z-cami i pomocnikami; - rozjemcy oddziałowi i terenowi oraz grupy pozoracji kierowane przez z-cę kierownika ćwiczenia d/s pozoracji /w 8 DZ/ lub kierownika pozoracji.

W ćwiczeniu dywizyjnym "Pomorska Jesień" struktura kierowniczego organu obejmowała:[1].

1. Kierownictwo ćwiczenia, w skład którego wchodzili: kierownik, jego zastępcy i pomocnicy, główny rozjemca terenowy i dowódca pozoracji oraz grupy: a/ operacyjna; b/ organizacji strzelań; c/ operacyjna - szefa Zarządu Politycznego; d/ operacyjna - szefa OPL; e/ omówienia

---

1. Rozkaz Dowódcy Pomorskiego Okręgu Wojskowego nr 0206/oper. z dnia 20.8.1964 r. Dowództwo POW, Sztab - Oddział I.

a ponadto 4) kancelaria i kreślarnia; g/ wydział administracyjno-gospodarczy; h/ komisja likwidacji szkód.

I. Rozjemcy po stronie "Wschodnich".

II. Rozjemcy po stronie "Zachodnich".

Do dyspozycji głównego rozjemcy terenowego wydzielono ponadto 20 oficerów i 60 podoficerów /szeregowców/ oraz batalion piechoty do pozoracji.

Zasadnicza różnica w ustawieniu aparatu kierowniczego w ćwiczeniach pułkowych i dywizyjnych polegała nie tylko na ilościowych wskaźnikach, a przede wszystkim na funkcjonalnej roli kierownictwa. Otóż w "Pomorskiej Jesieni" sztab kierownictwa, którego trzonem była grupa operacyjna spełniał rolę rzeczywistego koordynatora ćwiczenia (co jest zrozumiałe ze względu na jego rozmach).

Natomiast w ćwiczeniach pułkowych takowych sztabów faktycznie nie było, a 1 - 2 oficerów operacyjnych, znajdujących się w kierownictwach spełniało funkcje wyłącznie pomocnicze. Wyeliminowanie sztabu w ćwiczeniu jednostronnym (posunięciem całkowicie słusznym. Faktycznie w ćwiczeniu tym brały udział tylko dwa bataliony /w tym jeden o pełnym składzie/. W tych warunkach kierownik ćwiczenia będąc stale na głównym kierunku działań ćwiczącego pułku był doskonale zorientowany w przebiegu ćwiczenia i mógł ciągle wpływać na tok wydarzeń.

Nieco inaczej przedstawiała się ta sprawa w ćwiczeniu dwustronnym, w którym rola sztabu mogłaby być większa, ale i w tym wypadku kierownik ćwiczenia, z uwagi na niezbyt duże odległości między stronami, mógł bezpośrednio kierować całością ćwiczenia.

Zmniejszenie roli sztabu w ćwiczeniach pułkowych umożliwiło wzmocnienie aparatu rozjemczego. Mianowicie w obydwóch dywizjach skierowano na starszych rozjemców przy d-cach pułków najbardziej doświadczonych oficerów w 12 DZ - szefa sztabu i szefa oddziału operacyjnego /z-ca d/s liniowych - - vacat/; w 8 DZ szefa sztabu i z-cę d/s liniowych /na z-cę kierownika ćwiczenia d/s pozoracji/. Takie ustawienie starszych rozjemców niewątpliwie wpłynęło dodatnio na podniesienie poziomu ćwiczenia.

W ćwiczeniu "Pomorska Jesień" na starszych rozjemców przy dowódcach dywizji wyznaczano oficerów z poza wojsk operacyjnych, mianowicie szefów wojewódzkich sztabów wojskowych OTK, mimo że dotychczas kierowano na te stanowiska dowódców dywizji niezaangażowanych w ćwiczeniu. Kierownictwo powzięło tę decyzję, aby zapewnić ze strony starszych rozjemców, absolutnie niezainteresowanych w wynikach ćwiczenia, całkowitą obiektywność. Niewątpliwie argumentacja nie pozbawiona słuszności. Istnieje jednak i druga strona tego posunięcia - negatywna, polegająca na tym, iż oficerowie

z zewnątrz ~~w mniejszym stopniu~~ gorzej orientują się w mechanizmie tak skomplikowanego przedsięwzięcia. Wydaje się, że należałoby jeszcze szukać innych rozwiązań - np. skierować na starszych rozjemców odpowiedzialnych oficerów ze sztabu okręgu.

We wszystkich trzech ćwiczeniach ~~starszym~~ rozjemcom byli podporządkowani rozjemcy oddziałowi, wyznaczani do batalionu lub samodzielnej kompanii włącznie. W trakcie ćwiczenia okazało się również, że ~~byłoby~~ celowe byłoby wyznaczać rozjemców do każdego samodzielnie działającego plutonu rozpoznawczego.

W ćwiczeniach dwustronnych był ponadto zorganizowany aparat rozjemców terenowych. W 12 DZ w skład tego organu wchodziło 9 oficerów i 45 szeregowych ~~zorganizowanych w~~ podzielonych na 3 grupy, każda po 12- 15 ludzi, w tym 2 - 3 oficerów. Grupy te działały w pasach o szerokości 6 km i głębokości 10-12 km. Funkcje ich kończyły się z chwilą przejścia przez dany rejon ćwiczących wojsk. Rozjemcy terenowi nie dysponowali środkami łączności i działali według rubieży i czasu /o określonej godzinie mogli przepuszczać stronę nacierającą przez daną rubież/. W ćwiczeniu nie przewidziano również odwodu sił i środków dla rozjemców terenowych, co w tych warunkach okazało się potrzebne.

W ćwiczeniu "Pomorska Jesień" organizacyjne ustawienie rozjemców terenowych było inne. ~~Zorganizowani~~ skompletowano z nich w 12 grup (po 6 dla każdej strony), które funkcjonowały ~~one~~ w zasadzie przez cały czas ćwiczenia, działając w określonych rejonach i wzdłuż przewidywanych marszrut przesuwania się ćwiczących wojsk. Grupy ~~dysponowały~~ utrzymywały łączność radiową ze starszym rozjemcą terenowym, jednak nie miały łączności z rozjemcami oddziałowymi.

~~b/ Metody pracy kierownictwa ćwiczeń~~

W działalności poszczególnych kierownictw badanych ćwiczeń należy podkreślenie zasługuje na:

a/ bezpośredni udział kierowników ćwiczenia /i całości kierownictwa/ w przygotowaniu rozjemców do ćwiczeń;

b/ utrzymywanie przez kierowników ćwiczeń i ich sztaby ciągłych kontaktów osobistych /lub ~~przez~~ za pomocą środki łączności/ ze starszymi rozjemcami oddziałowymi i terenowymi oraz dowódcami ćwiczących jednostek;

c/ dążenie do prowadzenia ćwiczeń według decyzji ćwiczących w sposób możliwie ciągły;

d/ osobiste oddziaływanie kierowników ćwiczeń na tok ~~ćwiczenia~~ działań przez komplikowanie sytuacji i ich urealnianie /spowodowanie dywersyjnej działalności grup dywersyjno-rozpoznawczych w 8 DZ po stwierdzeniu zbyt lekceważącego stosunku sztabu pułku do kwestii ochrony i ubezpieczenia/;

e/ wnikliwe rozpatrywanie /~~w Pomorskiej Jesieni~~/ węzłowych sytuacji w celu określenia strony, która odnosiła zwycięstwo;

f/ bardzo poważne potraktowanie omówienia. W ćwiczeniu "Pomorska Jesień" w referatach starszych rozjemców oraz w końcowym przemówieniu dowódcy okręgu zasygnalizowano szereg problemów natury organizacyjnej i teoretycznej.

Z wymienionych czynności kierownictwa najważniejszą i najtrudniejszą jest niewątpliwie ocena kolejnych węzłowych sytuacji i ~~nie~~ /realne i obiektywne/ ~~strony~~, która uzyskała powodzenie /patrz załącznik nr 6 - wywiady s. 1/. ~~Moment ten~~ Przysparza najwięcej trudności, gdyż wiąże się ze stratą czasu i pewnym przerwaniem ciągłości ćwiczenia. Problemy te zostaną omówione w rozdziale - „Koncepcja prowadzenia ćwiczenia ~~s. 87~~/.

Z dokonanych obserwacji i zebranych opinii /oficerów różnych okręgów/ nasuwają się następujące ~~sprawy~~ dotyczące pracy kierownictwa, ~~które należałoby nadal badać i rozwiązywać:~~

- kwestia celowości organizowania w każdym ćwiczeniu dwustronnym ~~również pułkowym~~ grupy operacyjnej /sztabu/ do kierowania przebiegiem ćwiczenia na bieżąco; na potrzebę stworzenia takiego organu w ćwiczeniach pułkowych zwracają uwagę odpowiedzialni oficerowie sztabów dywizji /załącznik 6, s. 1/;
- zapewnienie ~~dla~~ kierownictwu lepszej łączności ~~w celu~~ rozwiązania problemu zbierania danych o położeniu i przyśpieszenie procesu podejmowania nowych decyzji;
- ustalenie sprawniejszych metod pracy samego kierownictwa w toku ćwiczeni zwłaszcza w zakresie prowadzenia ćwiczeń według decyzji ćwiczących.

Część wysuniętych zagadnień zostanie omówiona w dalszych częściach opracowania. W tym miejscu natomiast warto szerzej rozpatrzeć kwestię przygotowania i metod pracy aparatu rozjemczego. Prowadzący badania na podstawie własnych obserwacji i zgodnej opinii praktyków doszli bowiem do wniosku, że ~~p~~prowadzenie ćwiczeń w decydującym stopniu zależy od postawy i działalności rozjemców.

b/ Przygotowanie rozjemców ~~do ćwiczenia~~

W każdym badanym ćwiczeniu problemowi przygotowania rozjemców poświęcono wiele uwagi. Szczególnie dużo w tym względzie zrobiono w ćwiczeniu dywizyjnym ~~P.d.f.~~.

Między innymi zorganizowano:

- instruktaż teoretyczny dla całego składu kierownictwa i rozjemców, w ramach którego przedstawiono myśl przewodnią ćwiczenia oraz koncepcję jego przeprowadzenia; w toku instruktażu informacji udzielali /w "Pomorskiej Jesieni" i 8 DZ/ szefowie zasadniczych oddziałów sztabu oraz szefowie rodzajów wojsk i służb; ~~dzięki takiej organizacji poziom tej części działalności przygotowawczej był bardzo wysoki;~~

- instruktaż praktyczny w terenie również dla całego aparatu kierowniczo-rozjemczego /w "Pomorskiej Jesieni" 12 DZ/;
- instruktaż praktyczny prowadzony samodzielnie przez starszych rozjemców oddziałowych i terenowych.

Na całość prac przygotowawczych wydzielono w okręgu 4 dni czasu. W warunkach ćwiczeń pułkowych okres ten trwał o wiele krócej, ale nie mniej niż jedną dobę.

~~Główną trudnością w przygotowaniu rozjemców w 12 i częściowo 8DZ~~ było ich terminowe zebranie. Zdarzały się bowiem wypadki, że część oficerów wyznaczona na rozjemców z racji wykonywania różnych zadań, nie brała udziału w instruktażu a przybywała na ćwiczenia w ogóle nie zorientowana ~~w treści ćwiczenia, bez map i innych podstawowych dokumentów.~~

Na podstawie zebranych opinii wynika, że w przygotowaniu rozjemców ~~główną~~ uwagę należy ~~zwrócić~~ na:

- skompletowaniu odpowiedniej ilości ~~oficerów na stanowiska rozjemców~~ i spowodowanie ich wcześniejszego przybycia na ćwiczenia w celu solidnego przygotowania się;
- ~~dobre~~ jednolite zrozumienie przez wszystkich rozjemców celów, treści oraz koncepcji prowadzenia danego ćwiczenia;
- określeniu specjalnych przepisów, zasad zapewnienia bezpieczeństwa oraz sposobów /kryteriów/ decydowania o powodzeniu stron;
- uzgodnieniu zasad współpracy między rozjemcami oddziałowymi i terenowymi oraz grupami pozoracji /wyposażenie rozjemców w środki łączności/.

Problem pierwszy w każdym badanym ćwiczeniu był omawiany w sposób wystarczająco dokładny. W pewnym stopniu /przynajmniej na szczeblu kierownictwa/ uzgadniana bywała sprawa druga. Gorzej natomiast przedstawiała się sprawa koordynacji działań rozjemców oddziałowych /między stronami przeciwnymi/ i rozjemców terenowych. ~~Ten brak uzgodnienia pogłębia~~ jeszcze fakt, że każda grupa rozjemców /oddziałowych i terenowych/ pracuje oddzielnie, samodzielnie przeprowadzając instruktaże w terenie. Wydaje się, że taka metoda nie jest właściwa. Przede wszystkim musi być wprowadzana zasada wspólnych instruktaży rozjemców oddziałowych /obydwu stron/ i rozjemców terenowych /grup pozoracji/. Na takim instruktażu powinny być omówione warianty sytuacji przejściowych, sposoby porozumiewania się środki łączności oraz chociażby sygnały współdziałania.

~~8/ Praca rozjemców w toku ćwiczenia~~

Praca rozjemców oddziałowych w badanych ćwiczeniach nie ~~może~~ budziła większych zastrzeżeń. Dotyczy to zwłaszcza ~~starszych~~ rozjemców przy d-cach pułków /w ćwiczeniach pułkowych/ i dywizji /"Pomorska Jesień"/. Nie zezwalali oni na upraszczanie ćwiczeń, żądali od ćwiczących dowódców

Wstawka do s. 42

~~do str~~

42a

W ciemniach dwóch, zapłanowych z rozmaitego typu zagrożeń istotnie trudności w skanalizowaniu odpowiedniego (w sensie ilościowym i jakościowym) aparatu wojskowego. Z konieczności czynnika w na wojsk[owych] ofiarach nie poradzących praktyki wojskowej, lub zaangażowanych do wykonywania innych zadań wojskowych. Wpływa to negatywnie na ich przygotowanie do walki. W tych warunkach część ofiarna czynnika na wojsk[owych], z racji różnych obciążeń pracy, przybywa na wojnach, być może, nie biorąc udziału w działaniach, nie posiada map i nie jest rozmieszczona w trzech przedsięwzięć.

i sztabów przestrzegania założeń organizacyjnych i realnego działania. Większe trudności i pewne braki występowały na niższych szczeblach aparatu rozjemczego zwłaszcza w działaniu rozjemców terenowych. Wspominają o nich w wywiadach i ankietach sami rozjemcy oraz ćwiczący, a także przedstawiciele kierownictw ćwiczeń.

W stosunku do rozjemców oddziałowych podnoszony jest najczęściej problem ich praw i kompetencji ingerowania w tok ćwiczenia. Wysuwa się przy tym dwa krańcowo różne zastrzeżenia, że albo rozjemcy:

- zbytnio ingerują w tok pracy dowódców i sztabów;
- lub też w ogóle nie przejawiają wszelkiej aktywności, ograniczając się tylko do biernej obserwacji.

Zgodnie z ustalonymi zasadami rozjemca nie powinien wywierać wpływu na przebieg ćwiczeń, nie mniej ma on pełne prawo aktywnie włączać się w tok ćwiczenia i nawet narzucać swoją wolę w wypadku, kiedy posunięcia ćwiczących dowódców mogą spowodować straty materialne, są sprzeczne z przyjętymi zasadami /względy bezpieczeństwa/ lub mogą uniemożliwić realizację celów szkoleniowych itp. Jednakże przy normalnym przebiegu szkolenia nie powinni oni narzucać swojej woli ćwiczącym i ciągle kontrolować ich poczynania /na podstawie uwag respondentów zawartych w ankietach/.

W drugim przypadku rozjemca opatrznie rozumie tezę o niewpływaniu na przebieg ćwiczenia /albo nie zdaje sprawy ze swoich obowiązków/ i rezygnuje z wszelkiej ingerencji w poczynania ćwiczących, nie stwarza żadnych sytuacji, ani nie wykorzystuje zaistniałych sytuacji, aby spotęgować aktywność ćwiczących dowódców czy sztabów. W rezultacie prowadzenia obserwacji migawkowej członkowie grupy badawczej stwierdzili, że niektóre pododdziały w ćwiczeniu trwającym faktycznie około 40 godzin połowę tego czasu w istocie rzeczy nic nie robiły /załącznik nr 7/. Często rozjemcy nawet i w tym warunkach nie przejawiali żadnej inicjatywy, aby ożywić działanie pododdziałów i dowódców, chociaż istniały dogodne warunki /dokonany pozorowany wybuch broni jądrowej/.

W działalności rozjemców terenowych stwierdzono następujące mankamenty /załącznik 6 s. 1 - 2/:

- zbyt mechaniczne zatrzymywanie pododdziałów na określonej rubieży bez podania przyczyny faktycznej; w tych warunkach dowódcy pododdziałów i oddziałów nie orientując się w powodach zatrzymania czołowych pododdziałów nie mogli wpływać na przebieg wypadków;
- nie uwzględnienie w swych rozstrzygnięciach decyzji stron ćwiczących i opinii oraz poglądów rozjemców oddziałowych.

Należy jednocześnie stwierdzić, że wymienione mankamenty nie wynikały wyłącznie z winy rozjemców terenowych. W większości wypadków przyczyny tkwiły w obiektywnych warunkach, a w szczególności w:

Najczęstszym mankamentem pracy rzeczoznawcy jest jednak stronniczość. W tym wypadku rzeczoznawca występuje częściowo w roli „adwokata" i „obrońcy" danej strony, sugeruje kierownictwu niesłuszne rozwiązania, gwałtownie protestuje przeciwko wielkim decyzjom, jakoby krzywdzącym tę stronę. Zdarza się nawet tak, że niezwłocznie lub też pobłażliwie rzeczoznawcy ulegają naciskom czynników i zaczynają się łamać ustalone zasady działania. W jednym z badanych przedsiębiorstw stwierdzono na przykład, że działania jednostki ze zbyt dużej liczby przeczytanych raportów), wypełnione dużą ilością zbędnego tempa działania od strony pracowników, którą natomiast została zmuszona przez wyższe czynniki do przestrzegania ustalonych tras marszu. Miał miejsce również wypadek, że jeden z rzeczoznawców, aby ułatwić czołgowemu podoficerowi wykonanie zadania, zmusił grupę poborowych do usunięcia zapór, wprawdzie przez nią wzniesionych.

Należy jednocześnie stwierdzić, że niektóre z wykrytych mankamentów nie wynikają z winy rzeczoznawców. Najczęściej powodami ich niedopracowanej pracy były obiektywne warunki, a nie niedbalstwo!

a/ braku ~~sił~~ łączności; tylko w ćwiczeniu „Pomorska Jesień" rozjemcy terenowi zostali wyposażeni w radiostacje /sieć rozjemców terenowych/, ale i w tym wypadku byli oni pozbawieni łączności z rozjemcami oddziałowymi, a nawet z grupami pozoracji. W rezultacie nie mogli oni orientować się w decyzjach stron i musieli rozwiązywać sytuacje na podstawie niepełnych danych;

b/ prowadzenie niektórych ćwiczeń według celów szkoleniowych a nie według decyzji ćwiczących dowódców; ~~/patrz. s. ..../~~;

c/ trudne warunki pracy rozjemców terenowych i oddziałowych pracujących na niższych szczeblach dowodzenia. Tak np. rozjemca przy dcy kcz nie miał możliwości stale przebywać przy dowódcy kompanii z braku miejsca w wozie bojowym. Ponadto rozjemcy nie mają środków, aby sprawnie zatrzymywać ćwiczące pododdziały. Wykorzystywanie chorągiewek wprowadza faktycznie wiele sztuczności. W tych warunkach na polu walki zaczyna dowodzić rozjemca zamiast dowódcy. Dlatego też gen. Kamiński proponuje zabrać rozjemcom chorągiewki, dać im natomiast radiostacje, aby mogli za ich pośrednictwem przekazywać odpowiednie decyzje ćwiczącym dowódcom. Poza tym rozjemca przy pomocy chorągiewki może zatrzymać pojedynczy wóz bojowy posuwający się wzdłuż drogi a nie w otwartym terenie; ~~kiedy jednocześnie działa większa ilość pojazdów;~~

d/ zdarzają się również wypadki, że ćwiczące pododdziały w ferworze walki w ogóle nie respektują postanowień rozjemców i łamią wszelkie zasady, aby tylko uzyskać powodzenie /gorzej gdy rozjemcy popierają takie działanie/. Tak np. ~~było w ćwiczeniu "Pomorska Jesień", w toku którego~~ batalion rozpoznawczy użył swych czołgów do bezpośredniego zablokowania jedynej drogi wykorzystywanej przez wojska strony przeciwnej. Mimo interwencji rozjemców załogi nie chciały usunąć czołgów z drogi i dopiero pojawienia się przedstawiciela kierownictwa położyło kres nienormalnej sytuacji;

e/ Brak pełnej obsady rozjemców terenowych. Wskutek tego niektóre drugorzędne punkty były obsadzone przez podoficerów i szeregowców, którzy w ogóle nie byli zorientowani w ćwiczeniu, a których zadaniem było zatrzymanie wojsk do określonego momentu.

Nieco inne trudności występują w ćwiczeniach jednostronnych. W tego rodzaju przedsięwzięciach największe kłopoty powoduje słabość sił użytych do pozoracji. Rozjemcy muszą więc ciągle tłumaczyć ćwiczącym jakie faktycznie ~~siły~~ działają przeciwko nim. W wypadku jeżeli różnice w użytych siłach są zbyt duże /np. pluton pozoruje batalion/ pozoracja traci wszelki sens, gdyż staje się fikcją. Nic też dziwnego, że gen. Kwiatkowski proponuje, aby stosunek sił pozoracji do wojsk ~~ćwiczących~~ kształtował się jak 1:3.

e/ Pozoracja pola walki.

W badanych ćwiczeniach rozróżnia się dwa rodzaje stosowanej pozoracji pola walki. Pierwszy z nich - jeden rodzaj, to pozoracja naturalna, polegająca na faktycznej działalności przeciwnika, Np: zapory, pola minowe, ogień artylerii, broni strzeleckiej itp. wykonywane faktycznie przez ćwiczące pododdziały strony przeciwnej. Drugi rodzaj, to pozoracja inspirowana organizowana przez kierownictwo ćwiczenia. Było to pozorowanie działań wojsk przeciwnika /dla obydwóch stron/ w zakresie szerszym, aniżeli na to mogli sobie pozwolić ćwiczący, np. pozorowanie działań wyższego szczebla. A więc działalność organów rozpoznawczych, grup dywersyjno-rozpoznawczych, desantó taktycznych, pozoracja wybuchu jądrowego itp.

Z istoty ćwiczeń dwustronnych wynika, że pozoracja inspirowana jest czasami konieczna, ale należy ją ograniczać do koniecznego minimum. Wobec tego na przykładzie ćwiczenia 41 pz i 9 pz /42 DZ/, gdzie jako pozoracja pola walki działała kompania rozpoznawcza dywizji na korzyść raz jednej a inny raz drugiej strony. Należałoby rozważyć czy nie lepszy byłby inny wariant wykorzystania tej kompanii, Np. całą lub część przydzielić do jednej ze stron ćwiczących, tak aby wykonywała konkretne zadania stawiane przez ćwiczącego dowódcę. Wydaje się, że korzyść byłaby obopólna. Po pierwsze szkolenie kompanii rozpoznawczej zgodnie z jej przeznaczeniem, a nie jak to rozwiązywano, zgodnie z planem przeprowadzenia ćwiczenia. Po drugie - stwarzałoby to ćwiczącym realniejsze sytuacje, a więc istnienie pododdziału rozpoznawczego, wykorzystywanie go do uzyskiwania danych o przeciwniku, zbieranie danych przez właściwe organa. Bardzo istotną sprawą w zakresie pozoracji pola walki jest ilość i właściwe wykorzystywanie odpowiednich sił i środków. Stosowane w badanych ćwiczeniach środki w większości nie odpowiadają współczesnym wymogom i nie spełniają roli jaką powinny spełniać, a mianowicie stwarzają wrażenie /warunki/ rzeczywistego pola walki. Do stosowanych nierealistycznych metod można zaliczyć np: oznaczanie pola minowego tabliczkami z napisem "miny", lub "teren skażony". Ponadto nawet przy istniejących metodach budowa pozorowanego /ćwiczebnego/ pola minowego nie odbywa się tak jak należy, ponieważ wszystkie miny są ewidencjonowane i stawiający je muszą się z nich rozliczyć. Zachodzi zatem obawa, że założone miny nie będą później zebrane z powodu ich zniszczenia, niemożliwości odnalezienia lub zabrania przez stronę przeciwną.

Najistotniejszą sprawą w stosowaniu środków pozoracji jest ich powiązanie z taktyczną stroną ćwiczenia. Rozwiązanie tego problemu jest szczególnie trudne, zwłaszcza w zakresie środków konwencjonalnych. Środki pozoracji /amunicja ślepa, petardy itp/ otrzymywane na ogół w ograniczonej

-73- 47

ilości, są mniej więcj jednakowo rozdzielane na pododdziały. Stąd niemożliwości koncentrowania większego ognia na wybranych obiektach. W rezultacie rozjemcom trudno na podstawie natężenia ognia określić, której ze stron dane powodzenie.

Z powyższego nasuwają się następujące wnioski:

1. Istnieje niewątpliwa konieczność wzbogacenia stosowanych środków pozoracji, opracowania nowych typów /tanich, ale łatwych w użyciu/ oraz środków zastępczych /np. głośniki/, celem psychicznego oddziaływania na ćwiczących, co może zwiększyć efektywność tych środków.
2. Siły i środki oraz właściwa organizacja pozoracji powinny zapewnić możliwość ciągłego oddziaływania na ćwiczących.
3. Należy systematycznie badać sposoby stosowania środków pozoracji tak, aby było ono maksymalnie powiązane z taktyczną stroną ćwiczenia.

W jednym z badanych ćwiczeń nie uwzględniono nawet strony taktycznej przy pozorowanym wybuchu jądrowym, chociaż jak to o wiele łatwiejsze w porównaniu ze środkami konwencjonalnymi. Wybuch jądrowy nie był w tym wypadku wykorzystany przez stronę nacierającą, obrońca nie poniósł żadnych strat, a rozjemcy nie zmusili jednostek "porażonych" do wykonania zabiegów sanitarnych i odkażających. Wydaje się, że w celu ułatwienia kojarzenia wybuchów jądrowych ze stroną taktyczną ćwiczenia, kierownictwo powinno dysponować przewożonymi ładunkami, które na podstawie decyzji ćwiczących dowódców /nawet pułku/ można byłoby w krótkim czasie /zgodnie z normami/ przewieźć we wskazany rejon i spowodować wybuch.

4/ Wnioski badawcze. Problem rozjemców terenowych i oddziałowych.

Odnosi się wrażenie, że większość wymienionych mankamentów i trudności pracy rozjemców oddziałowych i terenowych jest spowodowane dwoma przyczynami:

- istnieniem dwóch a często trzech niezależnie działających aparatów rozjemczych: rozjemców oddziałowych, terenowych i grup pozoracji;
- brakiem środków łączności.

Wydaje się przy tym, że zasadniczą jest sprawa pierwsza, gdyż przy istniejącej strukturze, nawet przy pełnym zaopatrzeniu w środki łączności, istniałaby trudność w koordynacji działań tak skomplikowanego aparatu.

Rozwiązanie tego kłopotu może być pozornie proste, mianowicie polegałoby na organizowaniu tylko jednego organu rozjemczego tj. rozjemców oddziałowych[1] i przejęciu przez nich obowiązków realizowanych dotychczas przez organa terenowe.[2]

2. Są również inne propozycje - zrezygnowanie z rozjemców oddziałowych, pozostawienie tylko terenowych /patrz załącz. 6 str. 1/. Ponadto sugestii zgłosili ankietowani (patrz załącz. 4 s. ..... , załącz. 8, s. ....).

1. Dokładniej wnioski - patrz załącz. 8, s. ---.

Korzyści z takiego ustawienia aparatu rozjemczego byłyby zapewnie dość duże. Przede wszystkim zostałyby wyeliminowane błędy w pracy rozjemców terenowych wyszczególnione uprzednio, a wszelkie interwencje rozjemców mogłyby być w wiele większym stopniu uzasadnione względami taktycznymi. Po drugie - uprościłby się dowodzenie ćwiczeniem, gdyż zmniejszyłaby się ilość pośredniczących ogniw dowodzenia; Po trzecie - jako rezultat poprzednich dwóch - zaistniałyby warunki prowadzenia ćwiczeń ściśle według decyzji ćwiczących, co niewątpliwie wpłynęłoby pozytywnie na wyzwolenie inwencji twórczej ćwiczących.

Zasadnicze argumenty świadczące przeciwko sformułowanej koncepcji sprowadzają się do obawy, iż rozjemcy oddziałowi dwu stron będą mieli trudności w podjęciu uzgodnionej decyzji. Wyraża się również wątpliwość, czy będą oni w stanie interweniować w wypadku bezpośredniego starcia się pododdziałów.

Niewątpliwie zastrzeżenia są istotne. Mogą być one jednak pomyślnie rozwiązane pod warunkiem:

- obsadzenia rozjemcami oddziałowymi wszystkich pododdziałów do kompanii włącznie a nawet samodzielnie działających plutonów i należy sądzić, że likwidując aparat rozjemców terenowych uzyska się możliwość realizacji tego postulatu;
- dobierania na rozjemców oddziałowych ludzi całkowicie obiektywnych; zaś w wypadkach koniecznych można przyjąć, że rozjemcy oddziałowi stron będą decydowali kolejno. Po prostu kierownictwo ustali, w jakich sytuacjach poszczególne strony będą miały decydujący głos.

Opinie praktyków w tej sprawie są wyraźnie kontrowersyjne. Ankietowani oficerowie zajmujący się tą sprawą w toku swych wypowiedzi reprezentowali pogląd, iż rozjemcy terenowi są niezbędni (załącz. 6, s 1-2). Pośrednie dystansowe badanie ankietowe potwierdziły te opinie (załącz. 8, s ---). Mianowicie na 190 zbadanych oficerów (we wszystkich okręgach), aż 72% wyraża opinię, iż w czasie manewrów desantowych są potrzebni zarówno oddziałowi jak i terenowi rozjemcy. 11% respondentów uważa, że można się obejść bez rozjemców terenowych, zaś 8%, iż należy zrezygnować z rozjemców oddziałowych.

Wobec stwierdzenia sprzeczności poglądów wydaje się celowe przeprowadzenie badawczej inspektoratu Szkolenia i ASG problem dodatkowo rozważyć pod względem teoretycznym, wykorzystać doświadczenie ankietowe OW (np. warszawskiego) i przeprowadzić kilka eksperymentów dydaktycznych /ćwiczeń taktycznych/ w oparciu wyłącznie

/43% wypowiedzi pozytywnych/; sił przeciwnika /48%/, wysokiej manewrowości /52%/, nagłych zmian, napiętych i krytycznych sytuacji /55%/.

Ocena realności ćwiczeń jest więc wyraźnie pozytywna. Nie należy jednak sugerować się ilością dodatnich wypowiedzi. W tym sensie badania ankietowe, zwłaszcza tego typu, nie są w pełni adekwatne, ze względu na skłonność respondentów do subiektywnej interpretacji faktów. Najważniejsze są natomiast różnice w ustosunkowaniu się do poszczególnych zagadnień, a te są przecież całkowicie wyraźnie i mają określoną obiektywną wartość poznawczą.

W tym też sensie wyniki badań ankietowych pod pewnymi względami są zbieżne z rezultatami obserwacji prowadzonymi przez członków grupy badawczej. Uzyskane dane cyfrowe z tych badań /załącznik 9/ są znacznie mniej pozytywne. Obserwacje wykazały, że w niektórych ćwiczeniach ich realność kształtowała się nawet poniżej przeciętnej. W jednym na przykład ćwiczeniu stwierdzono tylko w 4 wypadkach /na 22 fragmenteryczne sytuacje/ zaskakujące zmiany w położeniu i krytyczne momenty /zbieżność z opiniami ankietowych oficerów/, a tylko w 9 zauważono dostatecznie duży wysiłek ćwiczących. Mimo, że w ćwiczeniu były planowane zwroty zaczepne zarejestrowano tylko jeden kontratak na 18 położeń.

~~Lepsze rezultaty uzyskane w ćwiczeniu "Pomorska Jesień", a i w tym wypadku~~ na 16 zbadanych sytuacji ~~15 w 16 DZ, 3 w 12 DZ, 4 w 55 pz oraz 4 stworzone przez rozjemców terenowych i pozoracje~~, tylko w 3 wypadkach stwierdzono zaskakujące zmiany sytuacji oraz kontrataki, w 4 napięte i krytyczne momenty. Intensywność wysiłku była nieco większa, chociaż w 7 sytuacjach /na 16/ stwierdzono, że nie była ~~duża~~.

~~Mimo więc, iż rozpiętości o ocenach są dość znaczne to jednak~~ całość zebranych wyników /w tym uwzględnienie ankiet i wywiadów/ upoważnia do stwierdzenia, iż najbardziej skomplikowaną i trudną sprawą w ćwiczeniach to uzyskanie napiętych i krytycznych sytuacji, wprowadzenie raptownych ~~zmian położenia oraz stosowanie zwrotów zaczepnych~~.

Niemniej interesujące wyniki uzyskano w badaniach ankietowych żołnierzy. W tabeli nr 9 /ogólnego zestawienia/ /załącznik nr 5, s. 9/ przedstawiono opinie ~~288~~ 281 szeregowych sześciu kompanii piechoty z różnych oddziałów. Żołnierze pozytywnie ocenili ćwiczenia pod względem stopnia ich realności. Zastanawiająca jest jednak zgodność poglądów odnośnie niektórych kwestii. Okazało się mianowicie, że we wszystkich ćwiczeniach żołnierze nie mieli okazji do rozminowywania terenu /tylko 18% pozytywnych wypowiedzi/, w rzadkich wypadkach przekraczali teren skażony /33%/, niezbyt często wykonywali indywidualne zadania /41%/. Zastanawiające jest również że znaczna część szeregowych /45%/ nie odczuła trudów ćwiczeń.

W przeważającej ilości ankiet respondenci twierdzą ~~w wypowiedziach~~

51a

na str 51

na str 51

Mimo, że rozpoczęcia w tych dniach dość znaczne, to jednak zarówno ankiet i tych obserwacje krytycznych grupy badawczej uprawniają do tezy prawidłowości. Uzyskane zestawienia badań, że we wszystkich czynnościach rozgrywa się pomiędzy kwestią dążeń wojska na kierunkach oraz na rozwiązywania. Natomiast znaczne część kłopotów przysparza sprawa wprowadzenia do ćwiczeń czynnika zaskoczenia, mających znaczenie w podczas i kryteriów nowoczesnych. Trudności występują również w użytkowaniu tych sił oraz w wyposażeniu w uzbrojenie (nawet dowództwo) Wojska, że poniesiony jest tutaj i trudności do pokonania.

patrz na odwrocie

umownej granicy w warunkach działania licznych grup dywersyjnych /działających/ z ramienia kierownictwa/ i dywersyjno - rozpoznawczych /wysyłanych przez ćwiczących/. Część tych ostatnich została przerzucona w rejon "przeciwnika" na śmigłowcach, co okazało się pełnym zaskoczeniem dla ćwiczących. Pouczające i efektywnie wypadły strzelania amunicją bojową w wykonaniu 12 DZ i 16 DPanc, a zwłaszcza bój spotkaniowy. Ten ostatni fragment rozegrany na poligonie Drawsko był dobrym przykładem realnych działań wojsk na współczesnym polu walki. Czas i miejsce starcia nie były (narzucane przez kierownictwo, całość działań przebiegała zgodnie z decyzjami stron. Dzięki temu zetknięcie się wojsk nastąpiło nagle w dwóch oddzielnych rejonach, w sposób zaskakujący dla ćwiczących. ~~Zgodnie z oceną kierownictwa bardziej skuteczną formą manewru i większą aktywność przejawiła 16 DPanc.~~

~~W całości ćwiczenia~~ (ogólnie w rejonie „Pomorze Zach.") uzyskano stosunkowo duże zbliżenie do warunków przyszłego pola walki. Złożyło się na to:

- odmienny sposób alarmowania ćwiczących ZT i oddziałów /mianowicie zakładano, iż na podstawie dostarczonych danych o wzroście napięcia alarm zostanie ogłoszony przez ćwiczących dowódców/;
- istnienie realnych przeciwników /ćwiczenie dwustronne/;
- bardzo szeroki zasięg rozpoznania, (zarówno co do form i środków /zrzuty grup rozpoznawczych przy pomocy helikopterów/;
- realne działanie grup dywersyjno-rozpoznawczych obydwu stron;
- wprowadzenie czynnika masowych zniszczeń /umownych/, głównie przepraw na przeszkodach wodnych;
- udział wszystkich rodzajów wojsk, a nawet sił zbrojnych /lotnictwo, wojska powietrzno-desantowe i inne/ i ścisłe ich współdziałanie;

Problem jednak nie polega na ujawnieniu tych czy innych pozytywów, czy też negatywów, których sporo można wynaleźć w każdym ćwiczeniu. Zasadnicze znaczenie natomiast posiada wykrycie określonych zależności występujących w danej dziedzinie. Badania stopnia realności ćwiczeń /obserwacje, ankiety, wywiady/ były prowadzone właśnie z tego punktu widzenia. Ich wyniki ujęte w trzech zestawieniach[1] są następujące:

Tabela 1 /załącznik 4, s. 1-2/ relacjonuje opinie rozjemców i ćwiczących odnośnie stopnia realności sytuacji ćwiczebnych. Przytłaczająca większość oficerów uważa, że w ćwiczeniach wystąpiły takie cechy, jak: działanie na kierunkach /79% pozytywnych wypowiedzi/, rozśrodkowanie sił /67%/, ograniczony czas w podejmowaniu decyzji /63%/. Większe różnice zdań zarysowały się przy ocenie stopnia realności ćwiczeń w zakresie następujących właściwości: działań w warunkach zagrożenia i użycia bmar

1. Ogólne zestawienie wyników badań ankietowych oficerów - zał. 4.
2. Ogólne zestawienie wyników badań ankietowych szeregowych zał. 5.
3. Ogólne zestawienie wyników obserwacji stopnia realności sytuacji ćw. - zał. 9.

(tabela 1),

że ćwiczenia były pouczające i ciekawe. Zdarzały się jednak głosy krytyczne. Przy czym rzecz zastanawiająca, ankiety absolutnie pozytywne nie zawierały zazwyczaj żadnych wyjaśnień. Komentarze zaś szły w parze z odpowiedziami o charakterze krytycznym lub zawierającymi pozytywne propozycje. Uwagi przy tym uwagi szeregowców dotyczyły w szczególności następujących zagadnień:

- dwzględnienia w ćwiczeniach ~~w większym stopniu~~ indywidualnych zadań; starszego,
- zwiększenia informacji o treści i przebiegu całego ćwiczenia;
- zwiększenia atrakcyjności ćwiczeń dla żołnierzy: świadczy o tym chociażby taka wypowiedź "Ćwiczenia ciekawe napewno były, ale dla dowódców, bo żołnierzom oprócz tego rozkazu bojowego nikt więcej nic nie powiedział. Nacierało się bo mówiono, że tam jest nieprzyjaciel, jechało się /uciekało/ bo mówili że gonią. Jednym słowem dla żołnierzy były szare i nudne" /~~32 15 3 2/~~;
- zwiększenie czasu przeznaczonego na ćwiczenia /co najmniej tydzień/, między innymi propozycja przedłużenia ~~letniego obozu~~ do dwóch miesięcy. obozu zimowego

Z wymienionych problemów szczególnie kontrowersyjny jest ~~problem~~ pierwszy. W jakim bowiem stopniu w ćwiczeniach pułkowych i dywizyjnych można ~~pogodzić cele szkoleniowe dowódców i sztabów z celami szkoleniowymi pod-~~ uwzględnić zadania indywidualne dla pod- oddziałów i pojedynczych żołnierzy. Niewątpliwie tego rodzaju przedsięwzięcia muszą być podporządkowane zadaniu doskonalenia umiejętności kadry dowódczo - sztabowej. Wydaje się jednak, że bez szkody dla wyników tego szkolenia można zwiększyć ich atrakcyjność i intensywność z punktu widzenia interesów podoficerów i szeregowców. Odnosi się wrażenie, że niesposób tego dokonać bez zrealizowania w ćwiczeniach przynajmniej części żołnierskich propozycji ujętych w załączniku 5. Koniecznością jest również uwzględnienie chociażby niektórych wniosków sformułowanych przez kadrę oficerską w wywiadach i ankietach /załączniki 4 i 6 /.

~~Uzyskanie większego zbliżenia ćwiczeń do ewentualnego pola walki~~ działań na jest ~~niewątpliwie problemem szczególnie skomplikowanym. Wykonanie~~ wymaganie nawet ~~skromnej ilości proponowanych rozwiązań uzależnione jest bowiem od~~ wiedzy ~~wkładu pracy, inwencji, pomysłowości wykazanej przez organizatorów danego przedsięwzięcia szkoleniowego. W jaki sposób jednak mierzyć słuszność i zasadność naszych poczynań w tej dziedzinie. Zależy to od przyjętych metod oceny wartości ćwiczeń taktycznych.~~

b/ Problem oceny ćwiczenia: kształtowanie u żołnierzy pozytywnych cech charakteru i woli w ~~trakcie ćwiczeń.~~

Zasady oceniania ćwiczeń taktycznych z wojskami nie są ściśle określone. Wydaje się, że można je wartościować pod względem:

1. Taktycznym - to jest z punktu widzenia poziomu osiągniętego przez ćwiczących /dowódców, sztaby i wojska/ w zakresie umiejętności prowadzenia działań bojowych według obowiązujących zasad taktyczno-operacyjnych.

2. Osiągniętej gotowości bojowej wojsk, a więc możliwości prowadzenia przez ćwiczące jednostki rzeczywistych działań bojowych.

3. Stopnia kształtowania ~~się~~ u ćwiczących żołnierzy potrzebnych na współczesnym polu walki cech osobowych ~~takich~~, jak: samodzielności myślenia i działania, umiejętności działania w zespole, aktywności, inicjatywy, dokładności, szybkości reakcji, punktualności.

Dwa pierwsze czynniki nie podlegały odrębnym badaniom, niemniej jednak oddziaływały one zarówno na tok ćwiczeń jak i ich wyniki. W ankietach i wywiadach ćwiczący i rozjemcy sformułowali wiele propozycji i wyrazili liczne opinie co do wartości ćwiczeń zarówno z punktu widzenia taktycznego jak i gotowości bojowej. Wypowiedzi ~~stwierdzają jednoznacznie~~ sugerują, że i w tej dziedzinie istnieją możliwości wprowadzenia licznych udoskonaleń. Świadczą o tym krytyczne uwagi zawarte w opracowanym przez sztab POW sprawozdaniu z ćwiczeń "Pomorska Jesień". ~~W końcowym sprawozdaniu~~ pisze się, że "Ćwiczenia wykazały jeszcze raz nieprzystosowanie sztabów dywizji do warunków i wymogów na współczesnym polu walki. Wynika to zarówno z nieprzystosowania organizacyjnego /przestarzała, klasyczna struktura organizacyjna nie odpowiadająca współczesnym wymogom dowodzenia/, jak również braków w wyposażeniu, szczególnie w zakresie odpowiednich środków transportu i łączności, zapewniających warunki pracy i dowodzenia w ciągłym ruchu" / 35. s. 6/.

Trzeci z wymienionych czynników nie odgrywał dotychczas tak istotnej roli w ocenie skuteczności ćwiczeń taktycznych. Wydaje się jednak, że w stosunku do kryteriów taktycznego i gotowości bojowej, jest to ~~równo~~ czynnik równowartościowy. Z tych też względów właśnie ten problem został poddany dość szczegółowym badaniom w ćwiczeniach ~~w 12 DZ i "Pomorskiej Jesieni"~~ dwóch kolejnych.

. Wyniki ~~tych~~ badań przedstawiają się następująco. Zgodnie z tabelą 4 /załącz. 4 ~~s. 2 - 3~~/ ankietowani oficerowie stwierdzają /podobnie jak w wypadku realności ćwiczeń z równie subiektywistyczną przesadą/, że ćwiczenia pozytywnie wpływają na kształtowanie u oficerów wymienionych cech charakteru i woli ~~w stosunku do oficerów~~. Szczególnie dodatnio ocenia się oddziaływanie ćwiczeń na wyrabianie aktywności /74% pozytywnych wypowiedzi/, samodzielności myślenia /72%/, inicjatywy oraz umiejętności działania w zespole /64%/. Największą wątpliwości zaś budzą: problem dokładności /48% pozytywnych wypowiedzi/ oraz punktualność /59%/.

Nieco inaczej te same problemy ~~zaobserwowali~~ wynoszą z opinii członkowie grupy badawczej /załącznik 10/. Stwierdzono, że stopień kształtowania się ich osobowości kształtował się ~~tylko~~ nieco pozytywniej pozytywnej. Tak jak w ankietach najwyżej oceniano wpływ ćwiczenia na wyrabianie aktywności. Natomiast w mniejszym [illegible]

~~się u badanych oficerów /sztabów/ samodzielności myślenia /w "Pomorskiej Jesieni"~~ tylko w 2 sytuacjach na 12 stwierdzono ~~jej~~ znaczne przejawienie ~~się/,~~ umiejętności działania w zespole i samodzielności ~~działania i dokładności~~ myślenia.

~~Raz trudno~~ natomiast ocenić wpływ ćwiczeń na kształtowanie się ~~wskazanych~~ wymienionych cech osobowości u szeregowców. Członkowie grupy badawczej nie prowadzili bezpośredniej obserwacji żołnierzy, zebrane zaś opinie ~~ankiety~~ są ~~właściwie całkowicie~~ w znacznym stopniu sprzeczne. Zgodnie z ankietami wypełnionymi przez żołnierzy /załącz. 5 ~~s. 5~~ tab 5/ ich subiektywne ~~osobiste~~ odczucie ~~jak~~ jest całkowicie dodatnie. Największe wątpliwości budzi u nich problem kształtowania samodzielności myślenia /tylko 62,5% pozytywnych wypowiedzi/, a zwłaszcza samodzielności działania /52%/.

Natomiast oficerowie mają ~~poważne~~ liczne wątpliwości w tym względzie. (załącznik 4. tab 4) Uważają oni, że ćwiczenia tylko w stopniu przeciętnym wpływają na kształtowanie u szeregowych określonych cech charakteru i umiejętności, ~~zwłaszcza takich jak: samodzielność myślenia i działania, inicjatywy i dokładności.~~

Rzecz charakterystyczna. W wypowiedziach i uwagach ankietowanych żołnierzy centralne miejsce z wymienionych cech osobowości zajmuje samodzielność myślenia i działania. W tym sensie zarówno opinie obserwatorów /w stosunku do oficerów/, jak też z kolei oficerów /w stosunku do szeregowców/ są zbieżne. Wyłania się wobec tego problem w jaki sposób spowodować w ćwiczeniach wzrost samodzielności myślenia i działania ogółu żołnierzy.

Propozycje ankietowanych oficerów /załącz. 4 s. 3-4/ i szeregowców /załącz. 5, s. 8-10/ są jednoznaczne. Mianowicie wyrażają oni przekonanie, że ten problem można rozwiązać tylko poprzez stawianie żołnierzy /dowódców, sztaby, wojska/ w trudnych i skomplikowanych sytuacjach. Na potwierdzenie tego można przytoczyć następujące wypowiedzi ćwiczących oficerów:

- samodzielność myślenia i działania występowała tylko w sytuacjach, kiedy d-ca /sztab/ znalazł się sam w obliczu trudnej sytuacji;
- z uwagi na zbyt schematyczne i często powtarzające się sposoby walki, inicjatywa działań dowódców i sztabów jest redukowana. Wyzwala się ona ~~przy napotykaniu trudniejszych i bardziej ciekawych sytuacji.~~

Kształtowanie cech osobowości w trakcie ćwiczeń ~~jak~~ jest niewątpliwie problemem trudnym i skomplikowanym. Przeprowadzone badania dopiero wskazują na wagę zagadnienia. Wiąże się ona z kwestią wychowania żołnierza, wyrabiania w nim odporności moralnej i psychicznej. Niewątpliwie potrzebne są jeszcze bardziej wnikliwe badania przy udziale zarówno dowódców - praktyków, jak też specjalistów psychologów i pedagogów.

na str 80 54a
doc

← Znacznie mniej ocenia się znaczenie w rozwoju samodzielności myślenia i działania, inicjatywy i dobrodusności (tylko 23 lub 24% poszukiwanych cech). Jednak nie charakterystyczna. Okazuje się bowiem, że zarówno oficerowie, jak też i sami rozwinęli najniżej oceniają możliwości kształtowania w szczególności sferze samodzielności myślenia i działania. Wydaje się, że jest to zrozumiałe gdyż ~~szczególnie tradycyjne~~ ~~dyscypliny~~ ~~lub podobne~~ ~~znaczenie jakiego znaczenia samodzielności myślenie i działania~~.

gdyż w ćwiczeniach dyscyplina lub podobne szczególne uwagę zwraca się na działania zespołowe (wiary, jednostki), a nie na pojedyncze szczegóły. ~~Wydaje się~~ Wydaje się, że problem kształtowania wyobraźni w rozwoju odpowiednich cech charakteru i roli należałoby ~~dodać w tym~~ takiej dodać w ćwiczeniach kompanijnych i pułkowych (np. na taktycznym torze przeszkód).

W ćwiczeniach jednak i ćwiczeniach na szczeblu sztuki zapewnia ~~tylko~~ możliwości ~~zdobycia~~ wiedzy ~~zakresu~~ dowódczych i przedsiębiorczości. Tymbardziej, że problem nie jest skomplikowany. Wydaje się, jeśli dowódcy wydziału mieli być

54b

~~nie [illegible]~~ 546
~~808~~

przestrzegali ustalonych zasad organizacji i prowadzenia działań bojowych (np. dopuszczenie zadań bojowych, aż do pojedynczego rezerwowca) oraz stwarzą warunki zmuszające podwładnych do prowadzenia ciągłego rozpoznania, pokonywania przeszkód terenowych i rowów /np./ patrz ~~Szczegółowe~~ propozycje rozdziału - załącznik 5/ ~~5.3.1.~~

~~Szczegółowe uwagi~~

W czasie dyskusji i podsumowań niektóre uwagi należy jednak zwrócić na wykształcenie ogólnego rozwoju cech charakteru i umysłu u oficerów. Szereg propozycji w tym względzie zgłosili sami oficerowie. /załącznik 4, s. 3/. ~~Wypowiedzi ich~~ Uważają oni również, że problem można pomyślnie rozwiązać poprzez skomplikowanie ćwiczeń i stawianie dowódcom, szkole i wojsku trudnych i krytycznych sytuacji. ~~Oficerowie~~ Respondenci w tych wypowiedziach podkreślali, że samodzielność myślenia i działania oficera jest najczęściej redukowana z uwagi na zbyt schematyczne i często powtarzające się sposoby walki. Wyrażali się oni przy tym krytycznie o ćwiczeniach taktycznych i kierunkowych (sytuacyjnych).

Kształtowanie cech osobowości w trakcie ćwiczeń ~~jak~~ jest niewątpliwie problemem trudnym i skomplikowanym. Przeprowadzone badania ~~dopiero uświadamiają na wagę~~ wskazują jak ważne jest to zagadnienie. Wiąże się ono z kwestią wychowania żołnierza, wyrabiania w nim odporności moralnej i psychicznej. Niewątpliwie potrzebne są jeszcze bardziej wnikliwe badania przy udziale zarówno dowódców - praktyków, jak też specjalistów psychologów i pedagogów.

"Pomorska Jesień" przez starszego rozjemcę przy ~~rz. dz. płk. dr M. Kubańskiego~~ oraz zasygnalizowany w ankietach przez kilku oficerów. Zarówno wymieniony rozjemca jak i respondenci uważają, że oznaczenie jednego z przeciwników "Strona Wschodnich", a drugiego "Zachodnich" już z góry określa zwycięzcę i zwyciężonego. Proponuje się wobec tego używanie kryptonimów całkowicie obojętnych /np."Zielonych", "Żółtych" itp/.

Zasadniczym warunkiem zapewnienia ćwiczącym równych szans jest określenie obopólnie obowiązujących przepisów i zasad dotyczących sposobu prowadzenia danego szkolenia oraz ustalenie kryteriów oceny działań walczących stro-n.

Pierwsze z wymienionych zagadnień /przepisy i zasady/ są w każdym ćwiczeniu regulowane w rozkazach organizacyjnych, założeniach /rozkazach bojowych i dyrektywach/. ~~Ujęte~~ są one również w odnośnych instrukcjach /organizacji i prowadzenia ćwiczeń taktycznych z wojskami i ze strzelaniem amunicją bojową/. Niektóre kwestię tego typu mogą być sformułowane oddzielnie i przekazane rozjemcom ustnie na instruktażach lub nawet w formie pisemnej. W ten sposób na przykład mogą być określone:

- zasady zadawania strat ~~dla stron walczących~~ /jak dotychczas problem raczej w praktyce pomijany, między innymi z tego względu, że nie ma ustalonych reguł/;
- sposoby brania do "niewoli", zasady przesłuchiwania "jeńców" itd;
- sposoby wykorzystywania /uszkadzania/ sprzętu zdobycznego;
- wyjaśnienia dotyczące działań pozoracji /np. stosunek sił pozoracji do sił umownego przeciwnika/.

O wiele bardziej skomplikowaną ~~sprawą~~ jest kwestia druga tj. kryteria oceniania działań stron. Jak dotychczas bowiem w tej dziedzinie panuje stosunkowa duża dowolność, każdy rozjemca, kierownik ćwiczenia ma własną skalę wartości, które czasami mogą być diametralnie różne.

W ćwiczeniu "Pomorska Jesień", jak już to było przedstawione za podstawę do oceny przyjęto trzy kryteria decydujące o sukcesie: czas, ogień /wyniki strzelań/, taktykę /rezultaty boju spotkaniowego/. Dwa pierwsze czynniki nie przysparzają kłopotu, gdyż są wartościami wymiernymi, jeżeli oczywiście przyjmiemy, że warunki marszu /innych działań/ na czas oraz strzelań są dla obu stron identyczne.

Trzecie kryterium - taktyczne, ~~ponieważ jest kontrowersyjne~~ wymaga głębszej analizy. Należałoby bowiem odpowiedzieć na pytanie, czy dotychczasowy system oceniania stwarzał dla ćwiczących rzeczywiście równe szanse. ~~Szczególne mankamenty~~ w tym względzie występowały ~~w pracy rozjemców~~. Niejednokrotnie ~~decydują oni~~ o przebiegu działań na podstawie drugorzędnych czynników, bez uwzględnienia istotnych momentów w położeniu. ~~Czy~~ wobec braków obecnego systemu oceniania opartego faktycznie na dowolnej,

w każdym ćwiczeniu, a nawet sytuacji interpretacji faktów, dającego pole do forsowania subiektywnych i emocjonalnych sądów i opinii, nie należałoby ustalić jakichś dokładniejszych wskaźników taktycznych, które decydowałyby w określonych ćwiczeniach o powodzeniu stron.

Propozycja ustalenia takich wskaźników i opracowania ~~coś~~ regul w rodzaju zasad gry została sformułowana na ćwiczeniu "Pomorska Jesień" /patrz wywiad z gen. dyw. J. Kamińskim - zał. 6 s. .../. 4 Sądzi się bowiem, iż ustalenie konkretniejszych norm określania powodzenia, ujednolici poglądy wszystkich zainteresowanych /rozjemców i ćwiczących/ i wprowadzi pewien ład w te sprawy, umożliwi kierownictwu i rozjemcom podejmowanie bardziej obiektywnych i szybszych decyzji w toku ćwiczenia.

Z uwagi na to, że problem jest dość skomplikowany i trudny do rozwiązania organizatorzy sesji postanowili zbadać go nieco dokładniej. W tym celu we wszystkich okręgach wojskowych zostały przeprowadzone badania ankietowe oraz ~~uzyskane~~ konsultacje. /Ogólne wyniki tych uzupełniających badań zostały ujęte w załączniku 8/.

Wstępny sondaż opinii osób jak najbardziej zorientowanych wykazał ~~natomiast~~, że ~~znaczna większość~~ /około 50% wypowiadających/ zdecydowanie negatywnie ocenia ~~sam~~ projekt opracowania i zastosowania w ćwiczeniach jakichkolwiek dodatkowych wskaźników i zasad gry. Przeciwnicy tego projektu uważają bowiem, że praktyką /nawet ćwiczebna/ jest ~~o wiele~~ bogatsza, ~~i nie sposób ją zamykać w ograniczonej ilości czynników~~ decydujących o powodzeniu. ~~W związku z tym~~ proponowane przepisy mogą tylko ograniczyć inwencję twórczą ćwiczących i doprowadzić do jeszcze większego schematyzmu i szablonu.

~~Część~~ respondentów /około 25%/ ~~widzi~~ jednak celowość ustalenia kryteriów oceny, postulując jedynie, aby traktować je jako orientacyjne ~~wskaźniki, ich sprecyzowanie k następowałoby przed każdym konkretnym~~ ćwiczeniem. Na podstawie zgłoszonych propozycji /zarówno zwolenników, jak też oponentów koncepcji/ oraz wyników badań, ~~autorzy opracowania~~ sporządzili rejestr najczęściej branych pod uwagę czynników taktycznych decydujących o powodzeniu. Są to: 1 decyzja, organizacja współdziałania dowodzenia, użycie rodzajów wojsk, zastosowanie bmar, stosunek sił, wykorzystanie terenu, system ognia, manewr, zaskoczenie, zaopatrzenie. ~~Dla każdego z wymienionych momentów może być~~ określony wskaźnik ich maksymalnego znaczenia. Tak np. dla pełnego zaskoczenia i dla oznaczenia podwójnej przewagi można przyjąć identyczny wskaźnik /np. 3/ co ~~omawiałoby~~, iż pełne zaskoczenie podwaja siły strony która je uzyskała. Ten ćwiczący, który zdobyłby większą ilość punktów autentycznie uzyskiwałby przewagę i wygrywałby dane starcie lub działanie.

1. Respondenci wymienili 22 takie czynniki (zał. 8 s. ...)

gdzie dwaj ~~wspólnicy~~ ~~o~~ ~~umowę~~ ~~zawarli~~, ~~chcąc~~ ~~by to było~~ ~~zawarte~~ ~~przy~~ ~~w~~ ~~notarialnych~~ ~~warunkach~~, ~~gdzie~~ ~~koszty~~ ~~do~~ ~~dostali~~ ~~by~~ ~~się~~ ~~spadły~~, ~~chcą~~ ~~by~~ ~~to~~ ~~było~~ ~~w~~ ~~notarialnych~~ ~~warunkach~~, ~~gdzie~~ ~~koszty~~ ~~dostaną~~ ~~się~~ ~~do~~ ~~dostania~~.

~~Prawo~~ ~~handlowe~~ ~~obejmuje~~ ~~instytucje~~

45

Z powyższego nie należy ~~uważać~~, że autorzy opracowania ~~lansują~~ już konieczność ~~i celowość~~ stosowania przytaczanej skali ocen. Z punktu widzenia zarówno naukowego jak i praktycznego nie ma żadnych podstaw do tak daleko idących wniosków. Nie można jednak apriori negować ich ewentualną użyteczność. Wydaje się, że spór może rozstrzygnąć dopiero eksperymentalne zbadanie wartości koncepcji.

Niezależnie jednak od tego, problem stworzenia dla ćwiczących równych szans ~~bądź~~ będzie nadal aktualny. Istniejący system nie ~~może bowiem zadowolić~~ jest zadowalający. Należy więc szukać nowych rozwiązań, których skala może być bardzo szeroka, a propozycje całkowicie odmienne od ~~podanej~~ przedstawionej koncepcji.

c/ Zachowanie tajemnicy ćwiczenia

Problem utrzymania w tajemnicy treści i założeń ćwiczenia w tajemnicy nie jest wdzięcznym tematem do uogólnień. Autorzy sesji uważają jednak, że nie sposób go pominąć. Istnieją bowiem podstawy do wyrażenia przypuszczenia, iż mimo różnych zabiegów stosowanych przez kierownictwo ćwiczeń, informacje o treści przedsięwzięcia /zawartość opracowań metodycznych, założeń, planów przebiegu/ docierają w części albo w całości do zainteresowanych.

Członkowie grupy badawczej z racji pełnienia przez nich różnorodnych funkcji w szeregu ćwiczeniach z wojskami /rozjemców, obserwatorów itd/ ~~mieli możność stwierdzenia tego rodzaju faktów.~~ Sposoby stosowane przez ćwiczących, aby uzyskać dokładniejsze dane o czekającym ich przedsięwzięciu, są niewątpliwie różnorodne. Na podstawie danych uzyskanych z rozmaitych źródeł /między innymi od słuchaczy ASG/ ~~w tym~~ oraz z ostatnich badań ankietowych można wyodrębnić następujące metody działania ze strony ćwiczących i ich ośrodki informacji:

- pracownicy sztabu wyżej stojącego w tym członkowie zespołu autorskiego oraz personelu techniczno-wykonawczego;
- przedstawiciele aparatu rozjemczego;
- bezpośrednia działalność rozpoznawcza ~~przedstawicieli~~ oficerów ćwiczących jednostek prowadzona w nadrzędnych sztabach;
- w ćwiczeniach ze strzelaniem amunicją bojową stosuje się natomiast rozpoznanie pola tarczowego w celu określenia zawczasu danych do strzelania działalność ta jak się wydaje nie nastręcza większych trudności, gdyż pola tarczowe są zazwyczaj ustawiane zawsze prawie w tych samych miejscach, na kilka dni przed ćwiczeniem i w istocie rzeczy nie podlegają ochronie.

Przenikanie danych o ćwiczeniach jest mankamentem wielu przedsięwzięć szkoleniowych, zwłaszcza ćwiczeń taktycznych z wojskami. Nie uniknięto tego w badanych ćwiczeniach, o czym świadczą wypowiedzi ankietowanych oficerów, rozjemców i ćwiczących, chociaż trzeba przyznać, że zjawisko to nie było w konkretnym wypadku zbyt powszechne i ~~nie wpłynęło w zasadniczy sposób na wyniki szkolenia.~~

mieli możność zaobserwowania tego rodzaju faktów.

Na podstawie uzyskanych w trakcie badań ~~faktów~~ danych (między innymi podanych przez Służbę ABG) wynika, że uczestnicy korzystają z różnych źródeł informacji. Do głównych z nich można zaliczyć:

- pracowników sztabów wyższego stopnia, w tym członków zespołu autorskiego oraz personelu techniczno-wykonawczego;
- pododdziały aparatu rozpoznawczego;
- ofiarność strony przeciwnej (wzajemne usługi).

Niemniej różnorodne są sposoby stosowane przez ćwiczących w celu zdobycia potrzebnych danych (jeśli zawodzą wyżej podane sposoby) o [illegible] ich przeciwniku. Mogą one polegać na:

- bezpośredniej działalności rozpoznawczej prowadzonej w nadrzędnych sztabach; ~~rozpoznanie potrzebnych dokumentów lub danych;~~
- uprzednim rozpoznaniu pola terenowego (w ćwiczeniach ze strzelaniem amunicją bojową) w celu określenia zawczasu danych do strzelania.

Ta ostatnia działalność nie nastręcza większych trudności, gdyż pola terenowe są zazwyczaj usytuowane (i to na kilka dni przed ćwiczeniem) prawie zawsze w tych samych miejscach.

Zdobywanie danych o ćwiczeniach jest mankamentem wielu przedsięwzięć szkoleniowych, zwłaszcza ćwiczeń taktycznych z wojskami

~~eksperymentu dydaktycznego~~.

Prace naukowe w dziedzinie metodologii zapewniły wysoki poziom badań w zakresie metodyki ich realizacji. Dzięki osiągnięciu zrealizowanym przedsięwzięciom ~~wspólnie~~ jest konkretne wyniki. Jednak to dopiero stadium początkowe. Wykonane sformułowanie wniosków i dyrektyw na bardzo ~~ogólnym~~ charakter ~~propozycji~~ postępowania, ~~kierujący~~ tak zwanym koncepcji. Konieczne są ~~dalsze~~ ~~Dotychczas~~ ~~nie jest opracowanie planu dalszych~~ ~~przedsięwzięć. Wydaje się, że w dziedzinie~~ ~~zakresu~~ ~~metodyki~~ ~~dydaktycznych~~ ~~zakresu~~ ~~niezbędne~~ ~~materiałoby~~ ~~kadrowe~~ ~~dalsze prace, w ramach których~~ ~~należy przede~~ ~~badania~~ ~~problemowe~~ ~~zwrócić~~ ~~dydaktyki~~ ~~na~~ ~~na~~ ~~przykładowe~~ ~~zakresie~~ ~~dydaktyki~~ ~~na~~ ~~przykładzie~~.

dalsze prace, w ramach których materiałoby należy przede wszystkim zwrócić problemowe badania dydaktyki na przykładowe zakresie dydaktyki na przykładzie.

Wydaje się konieczne dokładne określenie, w działalności badawczej w zakresie doskonalenia metod pracy dydaktycznych powinna się poruszać w trzech płaszczyznach: organizacyjno-metodycznej, dydaktyczno-technicznej, oraz ~~praktycznej~~ technicznej dydaktycznej.

Pierwszy kierunek działalności powinien się z dotychczasowym dorobkiem pracy naukowej. Powinien on polegać na badaniu i upowszechnianiu

usprawnień do organizacyjnej strony ćwiczeń. W tym też sensie na podstawie uzyskanych doświadczeń został sformułowany wspomniany projekt eksperymentalnego ćwiczenia taktycznego /zał. 11/. Zgodnie z projektem przewiduje się poddanie sprawdzeniu koncepcji nowego ustawienia aparatu rozjemczego /tylko w oparciu o rozjemców oddziałowych/, prowadzenie ćwiczenia w zasadzie według decyzji ćwiczących, w sposób ciągły, z zapewnieniem stronom ćwiczącym równych szans /ewentualne sprawdzenie celowości zastosowania zasad gry/ z ~~zastosowaniem~~ założeniu pełnej tajemnicy treści przedsięwzięcia.

Drugi kierunek działalności badawczej /w zakresie wyposażenia technicznego/ powinien być traktowany jako perspektywiczny. Jest to jednak dziedzina rokująca szczególnie duże nadzieje. Już obecnie istnieją warunki wprowadzenia do ćwiczeń szeregu udoskonaleń typu technicznego. W przyszłości te możliwości ~~będą coraz większe~~ znacznie wzrosną. Mogą one polegać na:

- wyposażeniu rozjemców i kierownictwo w lepsze środki łączności i sygnalizacji ~~umożliwiające~~ zapewniające sprawniejsze kierowanie ~~kierownictwo w~~ ćwiczeniem;
- zastosowaniu dla celów sztabowych, organizacyjnych i szkoleniowych przezroczy, diaskopów, aparatów fotograficznych, kamer filmowych i telewizyjnych, magnetofonów, sprzęt powinien znacznie usprawnić obieg dokumentów i informacji, ułatwić przez to kierowanie ćwiczeniem, ~~ponadto zapewnić kierownictwu wgląd w całości przebiegu ćwiczenia~~ przy maksymalnym zmniejszonym aparacie kierowniczo-rozjemczym;
- ~~wzbogacenie środków pozoracji a przez to znaczne podniesienie realności ćwiczeń taktycznych, zwiększenie ich atrakcyjności.~~

1 II 1 ~~19~~ 68

Wreszcie trzeci kierunek – poszukiwania w dziedzinie środków przekazu. Prace te dotyczą przede wszystkim skonstruowania i wypróbowania nowych, bardziej efektywnych a jednocześnie bezpieczniejszych środków i technik współczesnego pola walki ammunicji, taktyki akcji, min, środków dymnych i oczywiście broni przeciwpancernej (gazy bojowe itp).

Prace naukowe w dziedzinie dydaktyki nie mogą ograniczać się ~~tylko do~~ wyłącznie do metodyki samej dydaktyki. Jest to bowiem tylko wąski, choć bardzo istotny wycinek szkolenia bojowego. Badania dydaktyczne muszą być ~~realizowane~~ przedmiotem problem i obejmować inne dziedziny szkolenia wojskowego (program badań - patrz wyżej ~~I s. 12-16~~). Jednocześnie powinny być one powiązane z pracami naukowymi prowadzonymi ~~w dziedzinach~~ w innych dziedzinach ~~pedagogiki, psychologii i socjologii wojskowej~~ ~~a zadania z zakresu psychologii profilaktyki~~ ~~(taktyki wojsk lądowych)~~ dydaktyki broni i szkolenia wojskowego a zadania w taktyce i sztuce operacyjnej, dotyczące wojennej, pedagogiki, psychologii oraz socjologii wojskowej. Tylko w ten sposób można zapewnić szybki wzrost i stałe doskonalenie naukowej wartości szkolenia

verte

Kierownik Zakładu
Dydaktyki Wojskowej

płk dr Zdzisław Jurczyk

Egz. ... Bibl. Łącz.
Egz. zespół ofic.
Druk